БАЦЬКАЎШЧЫНА

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Die Administration: (13 b) München 15, Pettenkoferstr. 23/I.
Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46 a.
Цана паза Нямеччынай: ЗША — 15 цэнтаў, Канада — 15 ц., Ангельшчына — 1 шылінг, Францыя — 20 фр., Бэльгія — 5 фр., Аўстралія — 1 шылінг, Аргентына — 2 пэзо. У іншых краінах раўнавартасьць 15 ам. цэнтаў. Цэна лётніцкай поштай у заакіянскія краіны — 30 ам. цэнтаў. — Падвойныя нумары каштуюць падвойна.
Банкавае конто: Administration der weissruthenischen Zeitung „Baćkauscyna“ Bankkontonummer 357-125 Bayerische Hypotheken- und Wechselbank, München.

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 1-2 (231-232) Праваслаўныя Каляды 7 студзеня 1955 г. ГОД ВЫДАНЬНЯ 9

Божай Міласьцю

Сьвяшчэнны Сабор Япіскапаў Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы на Чужыне

ДА ЎСЯЧЭСНАГА ДУХАВЕНСТВА, ПРАПАДОБНАГА МАНАСТВА І ЎСІХ БАГАЛЮБНЫХ ВЕРНІКАЎ НАШЫХ НА ЧУЖЫНЕ Й НА БАЦЬКАЎШЧЫНЕ ПРАБЫВАЮЧЫХ

Саборнае Каляднае Пасланьне

«РАСТВО Тваё, Хрысьце Божа наш, асьвяціла сьвет сьвятлом Боскасьці: бо тады зоркам, як Богу, служачыя, Зоркаю навучаныя былі пакланяцца Табе, Сонцу Праўды, і ведаць Цябе, Усход з вышыняў, Го адзі, слава Табе» (Трапар аства Хрыстовага).

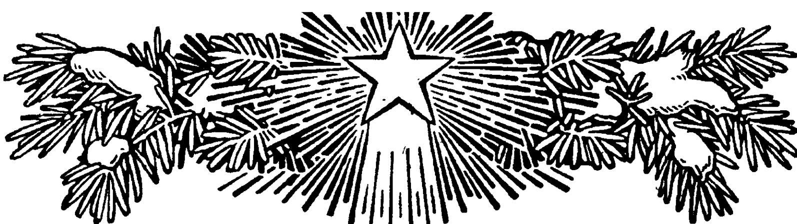
УЛЮБЛЕНЫЯ ЦІ НАШЫЯ!

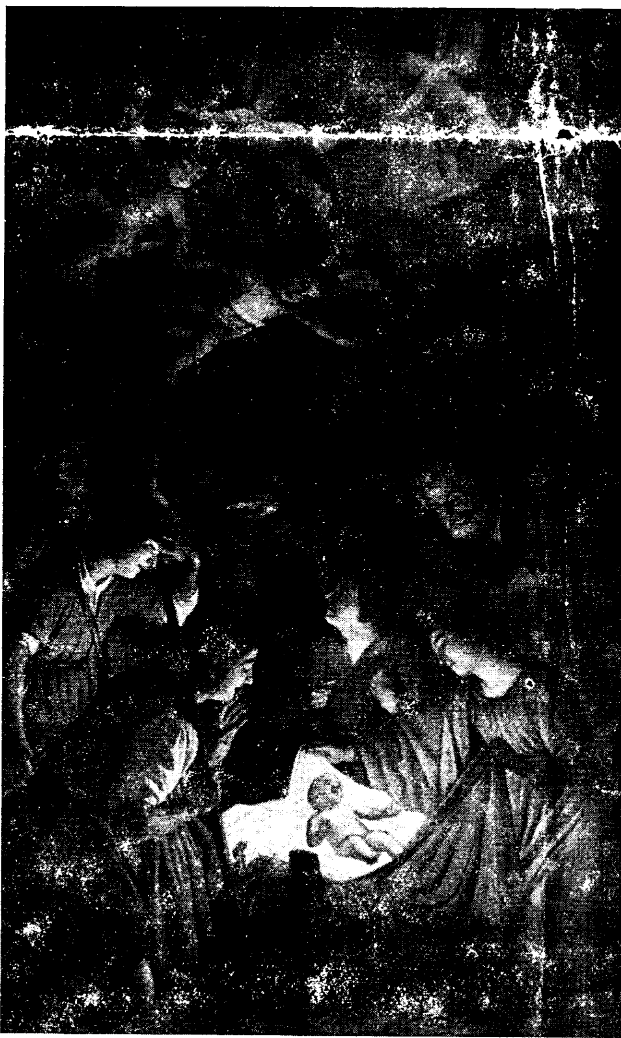
ХРЫСТОС РА ЕЦЦА! Радуйцеся й весялецеся, а ньце сум і жаль, і слаўце Яго! Ра ецца Той, Хто прынёс нам Сьвя зь Неба, змыў наш грэх першар ы, адкрыў нам дзьверы Раю й зрабіў нас Братамі й Сёстрамі Сваімі. Доўга чакалі людзі, зьняможаныя грахамі сваімі, на Яго. Чакалі таму, што Гасподзь Бог, дзеля бясконцага Міласэрдзя й Любові да нас, Сам абвесьціў людзям яшчэ праз Адама й Еву, што «насеньне Жанчыны скрышыць галаву шатана» (1 Майс. 3, 15). А пасьля неаднакратна паўтараў праз Патрыярхаў ды асабліва праз Прарокаў, што пашле нам Збаўцу, Адзінароднага Сына Свайго, Ісуса Хрыста. Натхнёныя Духам Сьвятым, прарокі ўзмацнялі надзею людзей на Прыход Мэсіі-Збаўцы, як Сонца Праўды, Сьвятло й Радасьць сьвету! Прарок Ісая абвесьціў: «Вось Дзева пачне ўва ўлоньні, і народзіць Сына, і дадуць імя Яму: Эммануіл — з намі Бог» (Іс. 7, 14). «Народ, што ходзіць у цемры, пабачыць Сьвятло вялікае. Бо Дзіцятка радзілася нам, Сын даны нам» (Іс. 9:2,6). Прарок Даніель абвесьціў: «І ўбачыў я: вось з воблакамі Нябеснымі ішоў як-бы Сын Чалавечы й прыведзены быў да Бога Айца. І дадзеная Яму ўлада, слава й царства, каб усе народы й плямёны служылі Яму. Валадарства Ягонае — валадарства вечнае, якое ніколі не закончыцца» (Дан. 7, 13-14). «І па сканчэньні шасьцідзесяці дзьвёх сядмін аддаы будзе сьмерці Хрыстос» (Дан. 9, 26). А прарок Міхей абвяшчае: «І ты малая мясьціна, Віфлеем, радуйся, бо зь цябе выйдзе Той, Каторы будзе Ўладыкаю Ізраэ Каторага паходжаньне ад пача ад дзён вечных. Таму Ён пакіне і часу, пакуль ня родзіць маючая р ць. І будзе Ён — мір» (Міх. 2:3,5).

Але вось споўн ся поўня часу, і зьявіўся Арханге ўрыіл Дзеве Марыі ў Назарэце а есьціць Ёй волю Госпада Бога: «Ра іся, дабрадатная! Гасподзь з Табою агаслаўленая Ты між жанчын! Вось зачнеш Ты ўва ўлоньні, і народзіш Сына, і дасі Яму імя: ІСУС. Ён вялікі будзе, і, Сынам Усявышняга назавецца» (Лк. 1, 28, 31-32). І скора зазьзяла Зорка Віфлеемская! У вялікім сьвятле зьявіўся Ангел зь Неба й абвесьціў Віфлеемскім пастыром: «Ня бойцеся! Бо цяпер Нарадзіўся вам у месьце Давідавым Збаўца, Каторы ёсьць Хрыстос Гасподзь. І пачалі Ангелы сьпяваць, славячы Бога: «Слава на вышынях Богу, і на зямлі мір сярод людзей добрае волі» (Лк. 2, 10-11, 14).

Так Нарадзіўся Хрыстос, Збаўца наш, і палажыла Яго Прачыстая Дзева Марыя ў яськлі, бо: «Ня было Яму месца ў гасподзе» (Лк. 2, 7). Ня было месца ў гасподзе Таму, Хто стаўся гасподаю ўсяго сьвету. Той, па волі Каторага сонца саграваe зямлю, Сам пры Сваім Нараджэньні быў сагрэты дыханьнем авец, валоў і аслоў у стайні. Ён, Валадар Неба й зямлі, Гаспадар усякага стварэньня, ня мсў дзе галавы прыхіліць, у Сваім ўласным доме быў бяздомным!

Так, Боскасьць заўсёды там, дзе мы найменш спадзяемся знайсьці яе! Усякі,хто хацеў увайсьці ў стайню й

Абраз італьянскага мастака
Г. Дэльле Нотті

пакланіцца Яму, павінен быў схіліць галаву! Схіленьне галавы — знак пакоры, а толькі такіх ёсьць Царства Божае. Поўныя гардыні ня ведаюць пакоры, таму ня ведаюць і Ласкі Божае. Таму таксама й атрымалі яе — пакланіліся Народжанаму Дзіцятку толькі пастыры й мудрацы, каралі духа, звычайныя й найбольш вучоныя людзі. Бо першыя, у пакоры сваей, ведалі, што яны нічога ня ведаюць, а другія, таксама ў пакоры сваей, ведалі, што яны ня ўсё ведаюць. І яны знайшлі Бога, бо каб знайсьці Яго, патрэбна мець Добрую Волю. І гэтую вялікую Праўду абвесьцілі Ангелы зь Неба: «Мір на зямлі людзям добрае волі».

І ў гэтым была вялікая радасьць нашых пабожных продкаў, калі яны сядалі за стол з пахучым сенам у Сьвяты Вечар. Яны таксама знайшлі Бога, і Нованароджаны Хрыстос быў зь імі, багаслаўляў іх і прыймаў дары іхныя: палымяную Веру, фіміам Любові й цьвёрдую Надзею на сваё ўваскрасеньне й жыцьцё вечнае. І гэтую самую Веру, Любоў і Надзею на скорую перамогу Дабра над злом і сваё збаўленьне нашыя любыя суродзічы будуць мець і цяпер каля ялінкі з запаленымі сьвечкамі ня толькі тыя на выгнаньні, але й тыя, што пакутуюць на паняволенай Радзіме, і тыя, што аддаюць жыцьцё сваё за нас па лясох і пушчах нашых, і тыя, што мучацца на катаргах і высылках. Сьвяты Вечар злучыць усіх нас у вадну Божую сямейку, хоць не адна мама заплача над пустым месцам за сталом, бо там ня будзе любага сына яе, а гэты сын заплача недзе ў лесе, або на катарзе ці выгнаньні. Але Гасподзь Міласэрны, Збаўца наш і Прачыстая Маці Яго суцішаць болі нашыя й напоўняць надзеяй на скорае вызваленьне, бо-ж і Ён быў бяздомны й цяжка пакутаваў, а Яна таксама пралівала сьлёзы пад Крыжам Сына Свайго, таму Яны разумеюць беды нашыя.

Усечэсныя Айцы! Любыя Браты й Сёстры! Хрыстос, Сын Божы, нарадзіўся ў яськлях, каб скончыць зямное жыцьцё Сваё на Крыжы дзеля Ўваскрасеньня. Так і мы цяпер церпім, пакутуем дзеля ўваскрасеньня нашага! Няхай жа сьвятло Зоркі Віфлеемскае асьвятляе цемру нашую й напаўняе вялікай радасьцю й надзеяй, бо: «Хто вытрывае да канца, збавіцца» (Мц. 24, 13). Таму, калі хто з вас і заплача ў Сьвяты Вечар, няхай плач ваш будзе ціхі, радасны й поўны надзеі на Ласку Божую, якую Ён пасылае нам праз нашую сьв. Царкву, і гаворыць нам: «Я — уваскрасеньне й жыцьцё. Хто верыць у Мяне, хоць памрэ, жыць будзе» (10, 11, 25).

І ў гэтай нязломнай палымянай Веры, Надзеі й Любові да Збаўцы нашага, вітаем вас, усячэсныя Айцы й любыя Браты й Сёстры нашыя, з радасным Сьвятам РАСТВА ХРЫСТОВАГА і з надыходзячым НОВЫМ ГОДАМ. Пасылаем вам нашае Архіпастырскае Багаслаўленьне. Разам з Ангеламі сьвятымі будзем славіць праслаўляць і маліць Яго, Нованароджанага Хрыста, Бога нашага, каб Ён з Ласкі Свае скараціў час пакутаў нашых, памог нам зьняць з крыжа гаротніцу нашую, нашую любую Маці Беларусь.

Ласка Госпада нашага Ісуса Хрыста, і любоў Бога і Айца, і шчадроты Сьвятога Духа няхай будуць з усімі вамі. АМІН.

ЗЬМІРЭННЫ АРХІЯПІСКАП СЯРГЕЙ

Галава Сьвяшчэннага Сабору Япіскапаў Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы

ЗЬМІРЭННЫ АРХІЯПІСКАП ВАСІЛЬ

Сакратар Сьвяшчэннага Сабору Япіскапаў БАПЦарквы на Чужыне.

Дана Року Божага 1954
месяца сьнежня
Аўстралія—Амэрыка.

Усіх праваслаўных Беларусаў на эміграцыі віншуем із вялікім сьвятам Нараджэньня Хрыста!

Распачынаючы новы год працы

Першы нумар «Бацькаўшчыны» выйшаў у сьвет 31 кастрычніка 1947 году. А сяньня гэтым першым нумарам за 1955 год мы распачынаем ужо дзевяты год нашай выдавецкай дзейнасьці. Адрэзак часу, які нас дзеліць ад паяўленьня першага нумару нашае газэты, здавалася-б, невялікі, але ў эміграцыйных умовах жыцьця, зьвязаных зь бесьперапыннымі цяжкасьцямі й ненармальнасьцямі рознага характару, распачынаць дзевяты год сыстэматычнай працы ў тэй самай галіне мае ўсё-ж такі не малое значэньне. Таму будзе зусім адпаведным і мэтазгодным, калі мы глянем назад на пройдзеныя бяз мала восем год натужанай вытрывалай і ахвярнай працы тых нямногіх беларускіх журналістых і нацыянальных дзеячоў, якія шмат сваіх сілаў і энэргіі прысьвяцілі і далей прысьвячаюць пашырэньню роднага друкаванага слова, ды вызначым нашыя далейшыя шляхі на будучыню.

На працягу апошніх васьмёх год неаднолькавая доля была ўдзелам нашага выдавецтва. Былі пэрыяды росту й росквіту, былі таксама й часы заняпаду. Спачатку, у 1947—48 г. г., калі яшчэ асноўная маса нашых суродзічаў была сканцэнтраваная ў лягерах ДП у Нямеччыне, газэта нашая, ахвярна падтрымліваная ўжо зарганізаваным тады грамадзтвам, мела магчымасьць выходзіць рэгулярна. Але ад лета 1948 году, калі распачалася масавая эміграцыя зь Нямеччыны і выкліканы ёй даўжэйшы перапынак арганізаванага нацыянальнага-грамадзкага жыцьця й працы, наступілі і ў нашай выдавецкай дзейнасьці крытычныя мамэнты. Было нявымоўна цяжка і з гледзішча матарыяльнага, і з гледзішча на адсутнасьць у Нямеччыне публіцыстычных сілаў. Але ня гледзячы на ўсе перашкоды, мы сваіх пазыцыяў не здавалі. Нашая газэта, хоць рэдка й нярэгулярна, але ўсё-ж такі выходзіла. Калі-ж працэс масавай эміграцыі закончыўся, нашыя суродзічы асвоіліся з новымі ўмовамі жыцьця й працы ў краінах свайго пасяленьня і згуртаваліся там у сваіх нацыянальных арганізацыях, «Бацькаўшчына» пачала ад месяца жніўня 1951 году выходзіць узноў рэгулярна.

Больш таго. У хуткім часе пасьля ўзнаўленьня рэгулярнага выдаваньня нашае газэты, мы паставілі перад сабой больш амбітныя заданьні. Пачалі выдаваць месячны ілюстраваны дадатак для дзяцей «Каласкі» і друкаваць асобнымі кніжкамі найвартасьнейшыя клясычныя творы беларускае мастацкае літаратуры. Гэткім чынам мы мелі наўвеце даць найпатрэбнейшую духовую страву як нашаму маладому пакаленьню, гэтак і ўзрослым, бо і адныя і другія непамерна востра адчувалі недастатак роднага друкаванага слова. Гэтае заданьне было ня лёгкім, калі ўзяць пад увагу заўсёдныя матарыяльныя нястачы і адсутнасьць кваліфікаваных рэдактарскіх сілаў у Нямеччыне. Ня гледзячы на гэта, пастаўленыя перад сабою заданьні мы выконвалі, як маглі, і сяньня можам пахваліцца параўнальна не малымі сукцэсамі. Да гэтага часу мы выдавалі рэгулярна звыш паўтара году дзіцячы часапіс «Каласкі», які здабыў сабе прызнаньне сярод нашае эміграцыі, і выдалі асобнымі кніжкамі пяць найлепшых вялікіх твораў нашае мастацкае літаратуры.

Мінулы 1954 год быў для нас таксама нялёгкі, да некаторае меры навет крызысовы. Раньняй вясной зь незалежных

(Заканчэньне на 2-ой балоне)

ГАДАВІКІ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» ЗА 1954 ГОД

З Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» можна выпісваць гадавікі «Бацькаўшчыны» за 1954 год, якія каштуюць па 4 амэрыканскія даляры або іхную раўнавартасьць у мясцовай валюце.

Таксама можна яшчэ выпісваць гадавікі «Бацькаўшчыны» за 1952 і 1953 гады ў цане па 4 амэр. даляры за кажны, а таксама камплет «Каласкоў» ад № 4 да № 20 ўключна (№№ 1, 2 і 3 друкаваліся, як трэйцяя балона «Бацькаўшчыны» (за 1952-1953 г. г. у цьвёрдай вокладцы) за 2.50 амэр. даляры за кажны.

Бясспрэчная перамога Захаду

ДА РАТЫФІКАЦЫІ ФРАНЦЫЯЙ ПАРЫСКІХ ДАГАВОРАЎ

Стары год закончыўся, як мы ў папярэднім нумары прадсказвалі, выдатным трыумфам заходняй палітыкі ў справе збудаваньня заходняэўрапэйскай абароннай сыстэмы. Як ведама, удача або няўдача гэтай палітыкі залежыла вылучна ад Францыі, якая, навучаная гістарычным дасьветчаньнем ды не дацэньваючы савецкай загрозы, больш баіцца небясьпекі адроджанага нямецкага мілітарызму чымся больш актуальнай агрэсіі савецкага імпэрыялізму. Умела выкарыстоўваючы такое настаўленьне Францыі, Саветы пусьцілі ў рух усю сваю дыпляматычную й прапагандовую машыну, каб перашкодзіць ратыфікацыі французскім Нацыянальным Сабраньнем парыскіх дагавораў. У сувязі з такой складнасьцю й скамплікаванасьцю цэлай праблемы былі сур'ёзныя падставы баяцца, што ратыфікацыя ў Парыжы можа праваліцца. А гэта выклікала-б глыбокі крызыс у заходнім лягеры і паставіла-б яго проста ў бязвыхадную сытуацыі.

Вашынгтон і асабліва Лёндан нядвузначна пагражалі, што ў выпадку адмовы французскім Нацыянальным Сабраньнем ратыфікаваць парыскія дагаворы, Нямеччына будзе ўсёроўна імі ўзброенай навет супраць згоды Францыі. Тым ня меней, аднак, у палітычных колах як наагул заходніх, гэтак і французскіх здавалі сабе справу, што зьмантаваньне заходняэўрапэйскай абароны бяз удзелу ў ёй Францыі практычна немагчымае. Калі-б у гэтай абароннай сыстэме і можна было абыйсьціся без французскіх дывізіяў, дык нельга было-б абыйсьціся на выпадак вайны з Саветамі без французскай тэрыторыі, якая мае для Францыі выняткавае стратэгічнае значэньне. Дык зусім зразумелым быў той трывожны неспакой і напружанае чаканьне ў заходніх сталіцах, зь якімі яны сачылі за ходам ратыфікацыйных дэбатаў у Парыжы.

Гэтыя дэбаты распачаліся ў французскім Нацыянальным Сабраньні 20 сьнежаня і закончыліся 30 сьнежаня. Мелі яны тры паасобныя і ў сваіх выніках зусім розныя фазы. Пасьля цэланочнага паседжаньня а 5 гадзіне раніцы 24 сьнежаня Нацыянальнае Сабраньне 280 галасамі супраць 259 пры 83, што паўстрымаліся, адкінула першы й найважнейшы артыкул парыскіх дагавораў, паводля якога Італія й Заходняя Нямеччына мелі быць прынятыя ў склад Бруксэльскага пакту, мела быць зь іхным удзелам створаная Заходня-Эўрапэйская Вунія й праведзенае ўзбраеньне Заходняй Нямеччыны. Затое дагавор аб прывярненьні Заходняй Нямеччыне суверэнітэту быў прыняты 472 галасамі супраць 164. Дагавор аб будучыні Саарскай акругі быў ратыфікаваны 368 галасамі супраць 145.

Нэгатыўны вынік галасаваньня ў справе найважнейшага парыскага дагавору выклікаў у заходнім сьвеце пачуцьцё глыбокага расчараваньня, а французскі прэм'ер Мэндэз Франс паставіў ультымат, што з вынікамі галасаваньня ў другім чытаньні ён зьвязвае справу вотум даверу для свайго ўраду. Другое галасаваньне адбылося 27 сьнежаня, якім дагавор аб уключэньні Італіі й Нямеччыны ў склад Заходня-Эўрапэйскай Вуніі, узбраеньні Нямеччыны й прыняцьці яе ў склад Атлянтычнага пакту быў ратыфікаваны бальшынёю 38 галасоў. За дагаворам галасавала 289 дэпутатаў, супраць 251 і 78 устрымалася. І напасьледак 29 сьнежаня адбылося трэйцяе й апошняе галасаваньне над усімі парыскімі дагаворамі разам, якое правяло іхную ратыфікацыю бальшынёю 27 галасоў. Паіменна: за ратыфікацыяй 287, супраць 260.

Такая хісткасьць і нязд эцыдаванасьць французскага Нацыянальнага Сабраньня, якое спачатку дагавор адкінула, каб за пару дзён яго прыняць, як і нязначная бальшыня, што выказалася за ратыфікацыяй, гавораць самі за сябе і асабліва аптымізму ў колах заходніх палітыкаў ня выклікаюць. Усё гэта гаворыць за тым, што Францыя сяньня ня ёсьць вельмі пэўным і надзейным саюзьнікам Захаду. З другога боку, ратыфікацыя Францыяй парыскіх дагавораў канчаткова паставіла кропку над «і» і адхіліла найвялікшую перашкоду, што стаяла на дарозе да зьдзейсьненьня заходняэўрапэйскай абароннай сыстэмы ў форме Заходня-Эўрапэйскай Вуніі.

Ангельскі парлямант, як ведама, вялікай бальшынёй галасоў першым ратыфікаваў парыскія дагаворы. Потым, 23 сьнежаня ратыфікавала яго Італія вялікай бальшынёю 335 галасоў супраць 215 бязь нікога, хто-бы ад голасу паўстрымаўся. Зьяўляецца пэўным на 100%, што хутка будуць яны ратыфікаваныя й парлямантамі Бэльгіі, Галяндыі і Люксэмбургу. Астаецца яшчэ тады апошняе слова за Заходняй Нямеччынай.

Пазыцыя наважанага прыхільніка заходняй сыстэмы канцлера Нямецкай Фэдэральнай Рэспублікі др. Адэнаўэра апошнім часам значна аслабілася ў нямецкай нутранай палітыцы галоўна з прычыны падпісаньня ім дагавору ў справе Саары, паводля якога Нямеччына згадзілася адмовіцца ад сваіх прэтэнсіяў да гэтай вельмі важнай акругі, заселенай Немцамі. Саарскі басэйн будзе цяпер «эўрапэізаваны» зь вялікімі выгадамі для Францыі. Паколькі-ж дагавор аб Саары разглядаецца, як неадлучная частка ўсіх іншых парыскіх дагавораў, канцлер Адэнаўэр будзе мець у парляманьце вельмі сільную апазыцыю. Таму трэба спадзявацца, што парыскія дагаворы бонскім парлямантам хаця й будуць ратыфікаваныя, але невялікай бальшынёй, бо значная частка дэпутатаў з урадавай кааліцыі будзе галасаваць супраць.

Хаця справа стварэньня заходняэўрапэйскага абароннага саюзу цягнулася доўгі час і радзілася ў вялікіх муках, аднак закончылася вынікам пазытыўным. У гэтым і заключаецца вялікі трыумф заходняй палітыкі і ня менш вялікі й балючы ўдар для Савецкага Саюзу. Захад закончыў стары год і распачаў Новы 1955 Год бясспрэчнай перамогай.

Алесь Крыга

Да беларуска-летувіскіх дачыненьняў

Пасьля надрукаваньня адказаў на апытаньнік, каторыя «Бацькаўшчына» перадрукавала ў № 39-40 і 41, «Тэвішкес Жыбурай» («Сьвятло Дамовы») зьмясьціў на тэму беларуска-летувіскіх дачыненьняў наступны рэдакцыйны артыкул у № 21 (230):

«БЕЛАРУСЫ Й МЫ»

„У мінулым нумары «Тэвішкес Жыбурай» наш ньюёрскі карэспандэнт Альмус крыху шырэй разгледзіў праблему ўзаемных дачыненьняў із Беларусамі. Таго-сяго некаторыя цытаваныя ім выказваньні Беларусаў можа на'т вельмі зьдзівілі. Яны былі можа некаторым нячуванай неспадзеўкай. Трэба, адылі, зацеміць, што цытаваныя там пагляды належаць якраз найболей прыязным да Летувісаў дзеячом. Бальшыня іншых выказалася-б яшчэ станаўчэй. Усе летувіскія масы павінны ўсьведаміць сабе, што ў нас ёсьць ня толькі польская, але й беларуская праблема. Беларусы ўважаюць даўнейшае Вялікае Княства Літоўскае за беларускае гаспадарства, іншымі словамі, прысабечуюць мінуласьць Летувы. Але ня толькі мінуласьць. Тэрытарыяльныя прэтэнсіі іхныя ня меншыя за польскія. Свае заходнія граніцы яны вядуць церазь Еўе й Жыжморы.

Гэткія факты, ведама, не павялічваюць нашых сымпатыяў да Беларусаў і ня надзяць нас да бліжшага супрацоўніцтва зь імі. Іхныя тэорыі даволі наіўныя, ім не стаець навуковага падкладу, але затое ў іх відаць шмат нацыяналістычнага запалу, з каторым усё-ж нельга ня лічыцца. Ён можа стаць і палітычным аб'ектам. Беларусы-ж нашыя суседзі. Іхная будучыня ня можа не датыкацца будучыні летувіскага народу.

Сярод нас помала зацікаўленьня Беларусамі і іхнымі (нацыянальнымі) імкненьнямі. Мы павінны ўсё-ж напомніць, што іх усіх каля 12 мільёнаў. І гэта не Расейцы, як таму-сяму здаецца. Болей за 150 год яны былі пад уладаю Расейцаў, а ўсё-ткі іх нацыянальны рух патроху разьвіваўся. Народ не растаіў і ня зьліўся з Расейцамі. Ад дальшага росту гэтага руху можа залежыць нат доля ўсяе Эўропы. Калі-б Беларусам удалося стаць на свае ногі побач із Украінаю, вага расейскага колёса ў Эўропе была-б чыста падарваная — ад яго было-б аднята 50 мільёнаў жыхароў. І гэта ў карані зьмяніла-б дачыненьні палітычных сілаў Усходняе Эўропы.

Некаторыя з нашых палітыкаў ані ня хочуць цікавіцца беларускай праблемаю. Нам быццам не карысна зьяўленьне Беларусі. Але ўспомніце, што гэтае зьяўленьне не залежа ад нашага жаданьня і ад карыснасьці нам. Беларускі народ, што прачыхаецца — гэта ўжо жыцьцёвы факт. Гэтае адраджэньне нясець нам беспасярэдня толькі небясьпечнасьць ведамых ускладненьняў. Але, ацэнюючы палажэньне з гледзішча дальшага развою, яно нам і ўсяму гэтаму раёну Эўропы навет канечне патрэбнае. Мы ўжо лёгка можам зразумець, што пакуль існуе расейская імпэрыя, малыя народы на ейных узьмежках будуць жыць у вечным страсе быць праглынутымі. Гэтая небясьпечнасьць можа зьгінуць адно тады, калі гэты расейскі колёс будзе абрэзаны з усіх бакоў і буйнымі кавалкамі — вылучэньне такіх кавалачкаў, як Балтыцкія народы, ня мела-б яму нійкага значэньня. Але трэба прызнаць яшчэ горшую праўду, наймя, што й вызваленьне гэтых народаў, пакуль расейская імпэрыя не павалена, ані немагчымае. Ні ў якім прыпадку Расея самахоць не адмовіцца ад акупаваных краёў, ні ў якім прыпадку адтуль самахоць ня выйдзе. Умова вызваленьня гэтых краёў і вольнай будучыні — гэта адцісьненьне Расейцаў у іхныя прыродныя землі, у кірунку Волгі. Праўда, таксама Волга ня ёсьць расейскай спрадвеку, адылі на адраджэньне тамашніх старых народаў няма чаго спадзявацца. Але затое бяссумлеву могуць жыць незалежным жыцьцём народы раёну Каўказу і Касьпійскага мора, каторых адлучэньне было-б другім вялікім ударам па расейскай імпэрыі і сьціравала-б увагу Расейцаў на раён паўдзённага Сібіру, ня меней багаты мінэраламі.

Ня трэба думаць, што гэта толькі неразумныя лятуценьні. Калі-б яны былі дурныя, дык яшчэ дурнейшыя ўсялякія іншыя надзеі на вызваленьне, асабліва-ж на тое, што побач із непадзельнай расейскай імпэрыяй, гэтай турмой народаў, маглі-б існаваць вякамі малыя гаспадарствы, дый яшчэ адгараджаючыя гэтага колёса ад мораў!

Мы ўсё такі павінны ўсьвядоміць, хочацца нам гэтага ці ня хочацца — нашая доля зьвязана з доляю іншых народаў, уцісьненых Расейцамі, у тым ліку й Беларусаў. Праўда, што нацыяналістычныя беларускія колы вельмі няпрыязныя да Летувісаў, адылі-ж ігнаруючы іх, не зварачаючы на іх увагі, мы іх сваймі прыяцелямі ня зробім. А трэба было-б, бо да гэтага кліча надыходзячае супольнае ходаньне за вызваленьне і патрэба будучага сужыцьця.

Калі-б у 1918 г. імкненьні Украіны й Беларусі пачаць новае жыцьцё ўдаліся, калі-б гэтыя краі ня былі ўзноў паняволеныя Расейцамі — на гэты раз бальшавікамі — і нашая доля была-б накшая, 1940—1941 гады былі-б немагчымыя. Нашым жаданьнем павінна быць, каб сучасныя імкненьні гэтых народаў не прапалі дарма, а нашае заданьне — знайсьці хворму ўзаемных дачыненьняў.

✶

АД РЭДАКЦЫІ: Вышэй прыведзеныя словы летувіскае газэты аб правільным разуменьні беларускае праблемы і аб патрэбе беларуска-летувіскага зьбліжэньня шчыра вітаем. Яны йдуць па лініі думак нядаўна зьмешчанага намі артыкулу «Пад супольным знакам Пагоні». Але каб узаемнае паразуменьне й зьбліжэньне магло стацца магчымым, патрэбны з абодвых бакоў аб'ектывізм у спрэчных пытаньнях. А цьверджаньне «Тэвішкес Жыбурай», што мы, уважаючы Вялікае Літоўскае Княства за беларускую дзяржаву, «прысабечваем мінуласьць Летувы» — далёкае ад аб'ектывізму. Далей, «ня трэба бачыць у чужым воку макулінкі, а ў сваім не заўважаць бервяна». Гэтак летувіская газэта закідае нам, што мы вядзём свае граніцы церазь Еўе і Жыжморы, а забываецца пры гэтым, што амаль усе Летувісы вядуць свае граніцы далёка на ўсход ад Горадні, па Наваградак, Маладэчна і на ўсход ад Паставаў і Браслава, г. зн. цераз тэрыторыі, многія зь якіх аддаленыя ад этнаграфічнае Летувы больш чымся на 100 кілямэтраў.

Кампартыя у пошуках пэрпэтуум мобіле

Перад тым, як везьці ў Маскву на паказ сваё творчае аблічча, беларускія савецкія пісьменьнікі наладзілі былі ў сябе «генэральную рэпэтыцыю» — трэці пісьменьніцкі зьезд. На зьезьдзе гэтым, замест уступу, гаварылася аб «шматгранным савецкім жыцьці» й «захапляючым эпосе», а аснаўную частку сваіх выступленьняў прамоўцы прысьвячалі малакроўнасьці беларускае прозы, рахітычнасьці паэзіі, адсталасьці драматургіі й дзіцячае літаратуры, сьвінагадоўлі, угнаеньню й падобным гаспадарскім актуальнасьцям. У падсумоўваньні ўсяго гэтага гаварэньня выйшла, што асягненьні беларускіх пісьменьнікаў на фоне вымогаў, стаўленых камуністычнай партыяй, выглядаюць бледненька. Галоўная бяда ў тым, што беларускім пісьменьніцкім калектывам ня створаны яшчэ й дасюль гэтак званы «гэрой сацыялістычнай працы». Беларускія літаратары не здабыліся яшчэ на пераконваючы вобраз патрэбнага камуністым чалавека-робата, чалавека-машыны, духовага й фізычнага стаханаўца, які-б пераўтвараў прыроду, гараў цалінныя казахстанскія землі, стаяў дзень і ноч пры станку і суправаджаў свой нечалавечы высілак думкамі аб патрэбах партыі, не клапоцячыся ні аб сабе, ні аб сям'і, ня маючы навет права на выяўленьне сваіх штодзённых асабістых турбот.

Аб незадаваленьні партыі дасюлешняй працай беларускіх пісьменьнікаў выразна заявіў ЦК КПБ вуснамі свайго сакратара Гарбунова: «Беларуская літаратура не пазбаўлена вельмі істотных недахопаў. Добрых кніг у нас яшчэ ўсё не хапае».

Вось-жа па дырэктывы да стварэньня гэтых «добрых» кніг і паехала ў Маскву на Другі Зьезд пісьменьнікаў СССР беларуская пісьменьніцкая дэлегацыя. Аб характары й зьмесьце гэтых дырэктываў можна дагадацца і не чакаючы на апошнія паведамленьні з Масквы. Згары ўжо ведама, што дырыгаваны партыйцамі зьезд пройдзе пад лёзунгам гуртаваньня пісьменьніцкіх радоў вакол камуністычнае партыі ды павышэньня мастацкага майстэрства да пераканальнага ўзроўню. Але будзе валкавацца там і яшчэ адна важная праблема — гэта самая тэматыка, якую будуць змушаны распрацоўваць беларускія пісьменьнікі ў сваіх новых творах.

Ужо на аснове матарыялаў беларускае савецкае прэсы, апублікаваных «насустрач Другому Ўсесаюзнаму Зьезду Пісьменьнікаў», ясна відаць, куды будзе кінуты галоўны цяжар тэматыкі ў беларускай літаратуры. Неадкладным заданьнем беларускіх пісьменьнікаў будзе стварэньне вобразаў мэханізатараў, сьвінарак, кураводак і падобных «гэрояў працы», да ідэйнага ўзроўню і да выпрацоўнае нормы якіх можна будзе падцягваць кажнага калгасьніка й хвабрычнага работніка. На прыкладзе сваіх «гэрояў» пісьменьнікі стануць угаварваць людзям, што й высілак, і ўсе штодзённыя бясконцыя нягоды падсавецкага жыцьця прыносяцца ў імя дзяржавы, у імя дабрабыту людзтва, у імя марксізму, камунізму й падобных аблыжных абстракцыяў.

На Другім Зьезьдзе беларускім пісьменьнікам яшчэ раз прыпомняць, што была верасьнёвая пастанова ЦК аб уздыме сельскагаспадарскай прадукцыі, што ў наступным годзе трэба будзе падцягнуць да 30-і мільёнаў гактараў узгараную цаліну Азіі, што трэба паслаць 10 тысяч камсамольцаў на жывёлагадоўлю й г. д.

Не павесялее аднак у беларускай літаратуры й пасьля Другога Ўсесаюзнага Зьезду. Мастацкая бядота й вобразная беднасьць застануцца й надалей ейнымі сталымі й неадлучнымі спадарожнікамі. У пагоні за вобразам бадзёрага й жыцьцярадаснага чалавека працы беларускія пісьменьнікі будуць дарэмна марнаваць свае сілы датуль, пакуль ня будзе створаны рэальны прататып да гэткага вобразу — запраўдны вольны працоўны чалавек.

Я. Запруднік

Распачынаючы новы год працы

(Заканчэньне зь 1-ай балоны)

ад нас прычынаў мы апынуліся ў васабліва цяжкім матарыяльным палажэньні, з прычыны якога былі змушаныя перарваць на даўжэйшы час выдаваньне «Каласкоў». А ад палавіны лета наступіў гэткі-ж самы крызыс і ў рэдакцыйным складзе, бо людзі былі змушаныя заняцца іншымі, ня менш важнымі грамадзкімі справамі. Трэба было рэарганізаваць усю працу і папоўніць рэдакцыю новымі сіламі. Даканаць гэтага з розных прычынаў адразу было немагчыма. Такое палажэньне адбілася на рэгулярнасьці выхаду нашае газэты, што мінулы год прыйшлося закончыць ня 52-ім, як павінна было быць нармальна, але 48-ым нумарам. З гэтае-ж прычыны зацягнулася і выдаваньне далейшых кніжак твораў беларускае як клясычнае, гэтак і сучаснае мастацкае літаратуры.

Аднак справа ўпарадкаваньня і ўнармаваньня нашае далейшае рэдактарскае і выдавецкае працы перад некалькімі тыднямі была шчасьліва разьвязаная. Да сыстэматычнага рэдакцыйнага супрацоўніцтва ў газэце прыступіла некалькі здольных маладых публіцыстых, што памагло ня толькі рэгулярна прадаўжаць нашую працу, але й палепшыць яе якасна: чытачы знаходзяць цяпер на балонах газэты рад новых прозьвішчаў, ад чаго газэта сталася больш жывой, размавітай і шматбаковай. Узнавілася таксама й выдаваньне «Каласкоў», якія сяньня прадстаўляюць сабою адзіную лектуру для нашых дзяцей ды служаць ім падручнікам для навучаньня роднае мовы і нацыянальнага ўзгадаваньня. Выдавецтва «Бацькаўшчыны» мае ўжо поўнасьцю зложаныя і поўнасьцю аддрукаваныя чатыры новыя вялікія кніжкі найлепшых твораў нашае мастацкае літаратуры, якія адразу пасьля сьвятаў, калі праміне выкліканае імі абцяжаньне працы ў друкарні, пачнуць паяўляцца адна за аднэй у наступнай чарговасьці: 1. **«Сымон Музыка»,** паэма Якуба Коласа, 2. **«Спадчына»** — вялікі зборнік паэзіі Янкі Купалы, 3. **«Ля чужых берагоў»** — альманах выбраных твораў сучасных беларускіх паэтаў і пісьменьнікаў на эміграцыі, і **«Творы»** Власта (Вацлава Ластоўскага).

У першай палавіне бягучага году нашае Выдавецтва заплянавала выдаць дзьве далейшыя кніжкі нашае літаратуры: 1. мастацкі нарыс сучаснага беларускага пісьменьніка на эміграцыі Юркі Віцьбіча **«Плыве з пад Святое гары Нёман»** і 2. аповесьць дзесяць год таму памерлага выдатнага беларускага празаіка Кузьмы Чорнага **«Лявон Бушмар».** Яшчэ пазьней ставім сабе за заданьне выдаць вялікі зборнік выбраных твораў аднаго з найвыдатнейшых беларускіх паэтаў эпохі «нашаніўства» — Максіма Багдановіча.

Гэтак сьціплая групка людзей, што знаходзіцца ў Мюнхэне, і такая-ж сьціплая групка за акіянам, што стала засільвае рэдакцыю сваімі творамі й артыкуламі, не шкадуючы ані часу, ані энэргіі й здароўя, бязінтэрэсоўна робіць усё магчымае, каб роднае друкаванае слова — гэтая наймагутнейшая зброя ў нашым нацыянальным і палітычным змаганьні — не замерла на эміграцыі, але каб буйна красавала, усьцяж разьвівалася й пашыралася.

Дабравольна прынятыя на сябе абавязкі ўспомненых людзей ускладаюць таксама некаторыя грамадзкія абавязкі, праўда, шмат лягчэйшыя і сьціплейшыя, і на ўсіх іншых нашых суродзічаў на эміграцыі. Гэта — пры ўсякай нагодзе і пры кажнай магчымасьці стала памагаць нашаму Выдавецтву і матарыяльна, і ў пашыраньні ды кальпартаваньні нашых выданьняў, і ў галіне супрацоўніцтва ў самой газэце. Да ўсіх нашых суродзічаў ад таго, дзе яны сяньня ў вольным сьвеце знаходзяцца, мы зьвяртаемся із гарачым заклікам:

Не павінна быць аніводнага Беларуса на чужыне, які-б ня быў падпішчыкам, чытачом і пашыральнікам «Бацькаўшчыны» і ейных кніжных выданьняў!

Хочацца верыць, што словы гэтыя нашыя суродзічы прыймуць да сэрца, іх зразумеюць і выкажаць трохі добрай волі, каб пастаўлены намі лёзунг стаўся рэчаіснасьцю. Гэтым дробным, але масава праяўленым высілкам будзе зробленая вялізарная нацыянальная работа.

Рэдакцыя й Выдавецтва «Бацькаўшчыны»

Мюнхэн, 1. 1. 1955 году.

ДА НАШЫХ ПАДПІШЧЫКАЎ

Ува ўсіх адміністрацыйных справах газэты, як падпіска, зьмена адрасу, урэгуляваньне належнасьці, выпіска кніжак і г. п., трэба зьвяртацца непасрэдна да Адміністрацыі «Бацькаўшчыны». Просьбы палагоджаньня адміністрацыйных справаў, накіроўваныя на адрас рэдактароў і іншых асобаў, ня будуць выконваныя.

Адміністрацыя «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

Чалавек можа зьнішчыць сьвет

Польскі лёнданскі літаратурны тыднёвік «Вядомосьці» ў нумары за 3. 1. 1955 году сабраў высказваньні некаторых вучоных і палітыкаў аб зьнішчальнай сіле атамных і вадародных бомбаў. З гэтых высказваньняў вынікае, што ў нашую атамна-вадародную эру чалавек пры помачы атамнага аружжа можа лёгка зьнішчыць даслоўна ўсё арганічнае жыцьцё на цэлай зямной кулі, іншымі словамі з волі сьмяротнага чалавека, а ня толькі надпрыроднай сілы боскай, можа наступіць біблійнае «сканчэньне сьвету». Вось гэтыя высказваньні, якія прыводзіць польская газэта:

Як вынікае з апэляў Чэрчыля, Эйнштэйна і амэрыканскага міністра Тэльбота, адначасны выбух пяцісот вадародных бомбаў мог-бы зьнішчыць усё жыцьцё на зямлі і замяніць яе ў вымершую плянету. Мы даведаліся так-жа, што цяперашнія «мірныя» выпрабаваньні вадародных бомбаў могуць выклікаць пераварот у клімаце, расьлінным жыцьці й дасюлешніх формах жыцьця людзкога. Нядаўна група французскіх вучоных зь Люі дэ Бролі на чале сьцьвердзіла, якія насьледкі пагражаюць сьвету ад пробных выбухаў, праведзеных Расеяй і Амэрыкай ад красавіка 1954 году. Вучоныя гавораць мовай Апокаліпсы.

Іхны мэмарыял, прадстаўлены Парыскай Акадэміі Навук, зрэдагаваў Шарль-Ноель Мартін. Камэнтуе яго шырака Люі Повельс у «Каррэфор» за 24 лістапада 1954 г. Некалькі дзесяткаў новых выбухаў вадародных бомбаў можа выклікаць забурэньне зямнога існаваньня. Пагражае часткавы занік сонечнага праменяваньня, пераворат у тэмпэратуры, паводкі, «вынікі гэнэтычныя, важныя й неадменныя».

Хопіць «яшчэ некалькі дзесяткаў пробных выбухаў . . .» — паясьняе рэчова мэмарыял вучоных. Дагэтуль Амэрыканцы выпрабавалі 48 бомбаў, як атамных, гэтак і вадародных, Расейцы — 12, Брытанцы правялі два выбухі (у Аўстраліі).

(Заканчэньне на 5-ай балоне)

Бальшавікі дацэньваюць ролю эміграцыі

Апошнімі месяцамі Масква пачала праяўляць асаблівую зацікаўленасьць дзейнасьцю антыкамуністычных эміграцыяў з Савецкага Саюзу і, што найважней, распачала крокі з мэтаю супрацьдзеяньня эміграцкай антыбальшавіцкай акцыі. Яна пусьціла ў рух такія выпрабаваныя ёю мэтады, як правакацыйнае кампрамітаваньне эміграцкіх палітыкаў і эміграцыі ў цэласьці ў вачох палітычных дзейнікаў Захаду, выкраданьне эміграцкіх дзеячоў, каб потым выкарыстоўваць іх дзеля вымушаных заяваў, што яны перайшлі на савецкі бок дабравольна, ды абвяшчаць у прэсе і радыё дыскваліфікуючыя эміграцыю нябыліцы з мэтаю скампрамітаваць яе ў вачох савецкага грамадзянства, ды, напасьледак, індывідуальны тэрор супраць прадстаўнікоў эміграцыі.

Усё гэта вымоўна гаворыць за тым, што бальшавікі эміграцыі і яе дзейнасьці моцна баяцца і ўсякімі спосабамі стараюцца яе спараліжаваць і зьменшыць ейны эфэкт. Баяцца, бо эміграцыя зьяўляецца сяньня адзіным фактарам, які мае магчымасьць трохі прыпадняць шчыльна зацягнутую зялезную заслону: з аднаго боку яна дакладна інфармуе Захад аб тым, што за зялезнай заслонай дзеіцца, даючы яму канкрэтныя інфармацыі зь першае рукі, а з другога — яна пры помачы радыя і іншымі шляхамі мае магчымасьць прамаўляць да сваіх суродзічаў на бацькаўшчыне, гаварыць да тых, якія маюць да яе поўны давер. І гэта бясспрэчны ўжо факт, што эміграцыя з Савецкага Саюзу годна выконвае сваю гістарычную місію і свайго побыту ў вольным сьвеце не марнуе.

Але ёсьць яшчэ адзін вельмі цікавы і важны аспэкт гэтае справы. Бальшавікі, зразумела, ненавідзяць усяе эміграцыі, як жывых сьветкаў на Захадзе іхных злачынстваў. Але да таго часу, пакуль эміграцыя ня мела голасу, пакуль між некаторымі эміграцкімі коламі і Амэрыканцамі не завязалася супрацоўніцтва, яны на дзейнасьць эміграцкіх арганізацыяў бадай што зусім ня рэагавалі. Яны аб ёй маўчалі, бо ведалі, што весткі аб гэтай дзейнасьці не пранікнуць празь зялезную заслону да народаў Савецкага Саюзу, і таксама разумелі, што заходні сьвет ня так лёгка паверыць у рэвэляцыі эмігрантаў аб савецкіх злачынствах, бо для заходняга чалавека, навет антыкамуністычна настроенага, яны будуць за сэнсацыйныя і мала праўдападобныя. І хаця савецкія агенты раней шмат свабадней, чымся сяньня, парушаліся ў краінах Заходняе Эўропы, а ў Заходняй Нямеччыне чуліся, як у сябе дома, эмігрантаў не чапалі і актаў індывідуальнага тэрору не праводзілі. Эмігранты, у сілу сваіх абмежаваных магчымасьцяў, былі для савецкага рэжыму амаль што бясшкодныя.

Але вось пачало завязвацца супрацоўніцтва між эміграцкімі арганізацыямі і Амэрыканскім Камітэтам Вызваленьня ад Бальшавізму, які стварыў матарыяльныя і тэхнічныя магчымасьці расшырэньня эміграцкай антыкамуністычнай дзейнасьці, памогшы ёй выйсьці з дасюлешняга вузкага абмежаваньня, і пачаў падтрымліваць яе палітычна. Праўда, свайго галоўнага заданьня — стварэньня палітычнага цэнтру эміграцыяў Амэрыканскі Камітэт не дасягнуў і дагэтуль. Але гэты Камітэт даў у рукі эмігрантаў дзьве важныя пазыцыі, на якіх яны могуць зактывізаваць сваю антыбальшавіцкую дзейнасьць і пераказаць яе далёка па абодвых бакох зялезнае заслоны.

Аднэй такой пазыцыяй зьяўляецца радыё «Вызваленьне», церазь якое эмігранты гавораць да сваіх суродзічаў на бацькаўшчыне, адкрываюць ім усю праўду аб бальшавізьме і вольным сьвеце, нясуць словы пацехі і гартуюць іхную волю да змаганьня. Цераз гэтае радыё гавораць не Амэрыканцы і гаворыцца не ад імя Амэрыканцаў. Тут гавораць запраўдныя прадстаўнікі паняволеных народаў, іхныя словы даходзяць да слухачоў і выклікаюць у іх поўны давер. Другой пазыцыяй зьяўляецца Інстытут для Вывучэньня Гісторыі й Культуры СССР, які, згуртаваўшы вакол сябе вучоных шматнацыянальнае эміграцыі з Савецкага Саюзу і даючы ім магчымасьці навуковае працы, аб'ектыўна, навукова, на фактах і канкрэтных дадзеных, знаёміць заходні сьвет з праўдаю аб савецкай імпэрыі і яе рэжыме. Абедзьве гэтыя пазыцыі, здабытыя эмігрантамі дзякуючы матарыяльнай і тэхнічнай дапамозе Амэрыканцаў, зьяўляюцца ўжо для бальшавікоў страшнымі і небясьпечнымі.

Гэтак яшчэ некалькі месяцаў таму назад апынуўся ў Савецкім Саюзе стары ўкраінскі эмігрант Круты і перадаў праз савецкае радыё ды зьмясьціў у савецкай прэсе даўжэзны артыкул аб украінскай эміграцыі на Захадзе. Для нас ня мае значэньня, ці Круты дабравольна перайшоў да бальшавікоў ці яго бальшавікі выкралі. Для нас былі цікавыя ягоныя выказваньні, бо няма найменшага сумлеву, што праз вусны Крутага гаварыла бальшавіцкае МВД.

Вось-жа Круты ўсё астрыё свайго нападу ськіваваў супраць Амэрыканскага Камітэту, як агентурнай арганізацыі амэрыканскага шпіянажу, і ў першую чаргу супраць тых украінскіх эміграцкіх палітыкаў, што з гэтым Камітэтам увайшлі ў супрацоўніцтва. Галоўнай мэтай гэнага бальшавіцкага ўдару было само супрацоўніцтва Амэрыканцаў з эміграцыямі і таму было яно прадстаўленае, як выключна шпіёнская змова для падрыўной акцыі ў Савецкім Саюзе.

Хутка пасьля гэтага наступілі акты індывідуальнага тэрору супраць працаўнікоў радыя «Вызваленьне», у выніку якіх трагічна загінуў рэдактар беларускай сэкцыі радыя Леанід Карась, а некалькі тыдняў пазьней — выдатны азэрбайджанскі палітычны дзеяч і дырэктар азэрбайджанскага аддзелу радыя «Вызваленьне» Фаталітбэйлі. Сталася ведамым, што савецкія агенты палявалі і на іншых працаўнікоў радыя, а адзін агент быў арыштаваны нямецкай паліцыяй, калі знаходзіўся ў памешканьні аднаго расейскага працаўніка радыя і, перадаўшы яму пісьмо ад ягоных бацькоў, што знаходзяцца ў СССР, намаўляў яго вярнуцца «на родину».

А вось найсьвяжэйшы прыклад з гэтае сэрыі. Перад чатырма месяцамі раптоўна зьнікнуў зь Мюнхэну выдатны грузінскі дзеяч Маглакелідзэ, які ў часе незалежнасьці Грузіі быў генэрал-губэрнатарам Тбілісі, пазьней Абхазіі, пасьля выэміграваньня ўзначальваў многія антыбальшавіцкія грузінскія арганізацыі на чужыне, а падчас апошняй вайны прыймаў актыўны ўдзел у збройным змаганьні супраць бальшавікоў і быў узьведзены Немцамі ў рангу генэрала.

Вось-жа ў першых днях сьнежаня 1954 году Маглакелідзэ абвесьціў у савецкай грузінскай газэце «Заря Востока» сваё асьветчаньне, якое потым перадрукавала ўсходнянямецкая камуністычная газэта «Тэгліхэ Рундшаў» у нумары за 9. 12. 1954 г. І ў гэтым выпадку мала нас цікавіць, ці Маглакелідзе сам перайшоў да бальшавікоў ці быў насільна апошнімі схоплены. Для нас цікавае ягонае асьветчаньне, бо і тут церазь ягоныя вусны гаворыць бальшавіцкае МВД, тым болей, што асьветчаньне Маглакелідзэ ёсьць амаль даслоўным паўтарэньнем у дачыненьні да Амэрыканскага Камітэту і супрацоўнічаючых зь ім грузінскіх і армянскіх эмігрантаў словаў Крутага, сказаных раней пад адрасам таго-ж Амэрыканскага Камітэту і ўкраінскіх палітыкаў, што з гэтым Кэмітэтам супрацоўнічаюць.

І Маглакелідзэ б'е якраз па тым, што бальшавіком найболей баліць. Ён прадстаўляе Амэрыканскі Камітэт, як выключна шпіёнскую арганізацыю, а супрацоўнічаючых зь ім Грузінаў і Армянаў, як запраданых Амэрыканцам шпіёнаў. Між іншага, Маглакелідзэ піша: «Амэрыканскі Камітэт у Мюнхэне зарганізаваў спэцыяльны аддзел з радыястанцыяй «Вызваленьне» і заснаваў там Інстытут для Вывучэньня Гісторыі й Культуры СССР, які займаецца зьбіраньнем і апрацоўваньнем разьведчых матарыялаў аб Савецкім Саюзе, а таксама рэдагаваньнем хвальшывых і пляткарскіх матарыялаў для антысавецкай прапаганды».

Абодвы выступленьні, Крутага і Маглакелідзэ, зьяўляюцца бясспрэчнымі довадамі, што падсавецкія народы ўжо зьяўляюцца паінфармаваныя аб дзейнасьці сваіх эміграцыяў, у чым выдатную ролю адыгрывае, зразумела, радыё «Вызваленьне». Для абясшкоджаньня гэтае эміграцыі і скампрамітаваньня яе сярод суродзічаў на бацькаўшчыне МВД прадстаўляе яе, вуснамі Крутага і Маглакелідзэ, як платных амэрыканскіх шпіёнаў і дывэрсантаў, а не як палітычных дзеячоў і змагароў за вызвольную ідэю. Каб забіць сярод народаў Савецкага Саюзу ўсякую надзею на помач эмігрантаў у іхным вызваленьні, Маглакелідзэ й прадстаўляе іхную акцыю, як «безнадзейнае прадпрыемства», аб чым пачынаюць пераконвацца і некаторыя эмігранты. З гэтага гледзішча нязвычайна вымоўным ёсьць наступны адрывак з артыкулу Маглакелідзэ:

«Практычная дзейнасьць галавароў антысавецкіх эміграцкіх арганізацыяў, што знаходзяцца на службе імпэрыялістычнай разьведкі, заслугоўвае на пагарду і зьяўляецца зусім безнадзейнай. Некаторыя з гэтых крыкуноў, што жывуць на амэрыканскія і ангельскія падачкі і выдаюць сябе за «палітыкаў», навет ня ведаюць, на сколькі жалюгодныя і сьмешныя іхныя спробы прынесьці якунебудзь шкоду для Савецкага Саюзу. А іншыя зусім намерана — наўмысьля — ня хочаць гэтага заўважыць. Аднак ня ўсе такія. Незадоўга да сваей сьмерці ў чэрвені 1954 году, адзін з галавароў грузінскіх меншавікоў — Гегечкоры — пісаў мне:

«. . . да чаго мне абрыдзела вечна стаяць з працягнутай рукой і прасіць падачкі . . .» Іншы «вождь» грузінскіх эмігрантаў — Кедыян — паконччыў жыцьцё самагубствам у 1954 годзе, выскачыўшы з вакна. І яшчэ адзін «правадыр» антысавецкай эміграцыі, Аліхан Кантэмір, што выдае нахабную газэтку «Об'единенный Кавказ», ацэньваючы пэрспэктывы эміграцыі, заявіў мне нядаўна: «Мы бязь ніякага сэнсу псуём паперу і ня ведаем, каму патрэбная нашая пісаніна».

Простыя эмігранты з каўкаскіх краёў вядуць цяжкое і бяспраўнае жыцьцё заграніцай. Галавары эміграцыі, якія даўно ўжо сталіся наёмнымі агентамі імпэрыялістычнай разьведкі, шляхам абману намагаюцца заманіць гэтых людзей у тую або іншую эміграцкую арганізацыю, якія займаюцца шпіянажам на карысьць ЗША або Ангельшчыны. І такім чынам стараюцца прымусіць іх дзеіць супраць іхнай бацькаўшчыны, супраць народу.

Гэта, аднак, становіцца з кажным днём цяжэй: бальшыня простых эмігрантаў дасканала разумее, што для іх нічога добрага з гэтага ня выйдзе».

Мэта гэтых словаў аж надта ясная: пераканаць падсавецкіх людзей, што іхныя эміграцыі не прадстаўляюць сабой якой-небудзь маральнай і ідэйнай сілы, што гэта запраданыя шпіёны, а не палітычныя дзеячы, што іхныя намаганьні безнадзейныя і савецкія людзі не павінны мець ніякай надзеі, што эміграцыі гэтыя нешта зробяць для вызваленьня сваей бацькаўшчыны.

З усяго вышэй сказанага і мы і нашыя партнэры з Амэрыканскага Камітэту павінны зрабіць адпаведныя вывады. Мы, эмігранты вывады гэтыя ўжо зрабілі, заявіўшы ў сувязі з тэрарыстычнымі актамі супраць нашых працаўнікоў радыя «Вызваленьня», што з занятых намі антыбальшавіцкіх пазыцыяў не адступім. Не адступім ні на крок, хоць-бы трэба было прынесьці далейшыя ахвяры. Змаганьне з бальшавізмам за вызваленьне нашае бацькаўшчыны і ейную дзяржаўную незалежнасьць зьяўляецца найвялікшым нашым заданьнем, нашай канчальнай мэтай.

Але правільныя з гэтага вывады павінны зрабіць і Амэрыканцы, у дадзеным выпадку — Амэрыканскі Камітэт. Прыведзеныя ў гэтым артыкуле факты паказваюць, што эміграцыі з Савецкага Саюзу здольныя адыграць вялікую ролю у змаганьні з бальшавізмам, што бальшавікі дацэньваюць нашу ўдзельную вагу ў гэтым змаганьні і нас баяцца. А дзеля гэтага Амэрыканскі Камітэт павінен яшчэ больш зактывізаваць сваё супрацоўніцтва з эміграцыямі, а галоўнае — даць ім поўную свабоду ў выбары стратэгіі й тактыкі гэтага змаганьня, не паралiжаваць іхнае ініцыятывы згары накіданымі дырэктывамі ды не заганяць іх супраць волі ў цесныя рамкі г. зв. «непрадрашэнства». Толькі пры такіх умовах дзейнасьць эміграцыяў зможа быць узапраўды поўнавартаснай і для бальшавізму небясьпечнай.

Язэп Каранеўскі

У паняволенай Беларусі

КРОК НАПЕРАД, ДВА НАЗАД АБО АБ БЕЛАРУСКІХ СЕЛЬСКІХ МЛЫНОХ

«Зьвязда» з 14. XII. 1954 г. Падаем без камэнтараў.

«За апошні час большасьць калгасаў Менскай вобласьці значна павысіла натуральную аплату працадня. Цяпер у кажнай сельгасарцелі можна сустрэць сем'і, якія атрымліваюць на працадні 60—100 пудоў збожжа, а то й больш. Радасная зьява! Але вядома, што зь зерня хлеб не сьпячэш. Раней чым пакласьці на стол духмяны каравай, зерне трэба змалоць. І вось атрымліваецца так, што калгасам і калгасьнікам часам лягчэй вырасьціць збожжа, чым змалоць яго.

«У Чырвонаслабодзкім раёне, напрыклад, ёсьць толькі адзін млын, які разьмешчаны ў раённым цэнтры. У раёне 20 сельгасарцеляў. За 20—25 кілёмэтраў вымушаны ехаць калгасьнікі ў млын у Чырвоную Слабаду. Але на гэтым іх турботы не канчаюцца. У млыне трэба ня менш 3—4 дзён чакаць свае чаргі. Калі ўлічыць, што кажнаму калгасьніку трэба зьезьдзіць у млын ня менш за 2 разы ў год ды патраціць пры гэтым на дарогу чацьвёра сутак, то атрымаецца, што кажны калгасьнік павінен аддаць гэтай справе штогоду ня менш за поўмесяца.

«Яшчэ больш часу трацяць на паездку ў млын чырвонаслабодзкія калгасы. Сродкаў, якія затрачаны калгасамі раёну за апошнія некалькі год для паездак у млын, хапіла-б, каб пабудаваць некалькі млыноў сярэдняй магутнасьці.

«Такое-ж становішча і ў Рудзенскім раёне. Тут, праўда, ёсьць 2 млыны: адзін райпромкамбінтау, другі — калгасу імя 16 партызан. Аднак калгасьнікам з аддаленых сельгасарцеляў прыходзіцца ехаць у млын за 20—30 кілёмэтраў. Таму, відаць, у кажнай вёсцы Рудзенскага, Чырвонаслабодзкага ды іншых раёнаў вобласьці амаль кругласутачна гудуць жорны, дзейнічае прадзедаўская «мэханізацыя».

«Не на многа лепш абстаіць справа і ў такіх раёнах, як Клецкі, Нясьвіскі і Стаўбцоўскі.

«У Клецкім раёне, напрыклад, ёсьць 9 млыноў, аднак яны не забясьпечваюць поўнасьцяй патрэб сельгасарцеляў і калгасьнікаў. Па сутнасьці млыны аддадзены на водкуп самім млынаром, і апошнія распараджаюцца там, нібыта ва ўласнай вотчыне: калі захацеў — пачаў работу, калі захацеў — скончыў.

«Ніхто не клапоціцца аб аснашчэньні млыноў абсталяваньнем. Зараз у Клецкім раёне ёсьць некалькі старых млыноў, якія ледзь працуюць.

«Ёсьць такія млыны, якія ўжо вышлі із строю, і ў Нясьвіскім, і ў Стаўбцоўскім раёнах. Агульная зьява — адсутнасьць у млынох прылад для пытляваньня мукі, тарак для крупарушак.

« — Ну, а што мы можам зрабіць? — у вадзін голас заяўляюць кіраўнікі райпромкамбінатаў, бездапаможна разводзячы рукамі. — Абсталяваньне для млыноў мы самі ня выpабляем. Нас павінен забясьпечваць аблмясцпром. Аблмясцпром у сваю чаргу спасылаецца на Міністэрства мясцовай і паліўнай прамысловасьці БССР.

«Запраўды, вельмі цяжка разабрацца, хто-ж усё-такі вінаваты ў тым, што млыны ня маюць абсталяваньня. Мэталічныя камплекты для млыноў выпускае толькі адно прадпрыемства ў рэспубліцы — аршанскі завод «Чырвоны барэц». У Менскую вобласьць гэтых камплектаў трапляе зусім мізэрная колькасьць. А што датычыць жорнаў для млыноў, то ў Менскай вобласьці іх з агнём ня знойдзеш. Раней іх выраблялі ў Баранавічах. Але гэта было раней.

«Яшчэ ў горшым становішчы знаходзяцца калгасныя млыны-ветракі ў названых раёнах. Большасьць іх стаіць без работы. Прычына — адсутнасьць абсталяваньня.»

ПРАЦА БЕЛАРУСКАЕ КІНОСТУДЫІ

Радыё - Менск паведаміла 26-га сьнежаня:

«Беларуская кінестудыя значна расшырае сваю дзейнасьць па выпуску мастацкіх фільмаў. Закончваюцца здымкі каляровай кінокамэдыі «Несьцерка» па матывах аднайменнага твору Віталія Вольскага. Ужо пушчана ў вытворчасьць сцэнарый «Зялёныя агні», прысьвечаны жыцьцю й працы беларускіх чыгуначнікаў. Акрамя таго, у будучым годзе будзе пачата работа над фільмамі «Пачатак Шляху», у васнову якога пакладзен твор Міхася Лынькова «Міколка-Паравоз» і «Лясная быль» па сцэнарыю Губарэвіча і Дорскага.

«У 1955 годзе студыя выпусьціць не-

(Заканчэньне на 5-ай балоне)

УЛАДЗІМЕР СЯДУРА

З раману „Вялікія Дарогі"

Man becomes a slave when deprived of the right to say no.

Manifesto of the Congress of Cultural Freedom.

(Чалавек робіцца нявольнікам, калі ён пазбаўлены права сказаць «не».

Маніфэст Кангрэсу Свабоды Культуры).

I. ПРАЛЁГ: ЖЫЦЬ...

Ніколі яшчэ ў жыцьці Канстанцы не адчуў так глыбака і непераможна-прывабліва тое зяленіва, якое пакрывала сабой вяршаліну гэтага адзінотнага ясеня, што раськінуў вялізарную шапку свайго лісьця ў баку вуліцы якраз насупраць гэтага вакна. Усё, што ён пабачыў за адну часіну, нейкім раптоўным набегам ускалыхнула глыбака душу вязьня і скранула яе з тае абыякавасьці, што, здавалася, даўно й назаўсёды валодала ёй. І гэтая ціхая бязьлюдная вуліца, што збочыла ад шумлівасьці людзкое сумятні й гармідару ў гэты спакой усяго за колькі крокаў ад водгаласу трамвайнага скрыгату, і абмыты запозьнена-халодным, як для траўня, дажджом брук, і зацісьнены каменнымі панэлямі, але мацнейшы за ўсе штучныя перашкоды, рост маёвае сьвежа-зялёнае траўкі, што прабівалася праз найменшыя шчыліны, нясучы доказ няспыннага росту ўсяго жывога; і тая адзіная жанчына, твар якой зьверху трэцага паверху нельга было бачыць — усё тварыла ўяву раптам адроджанага жыцьця.

Жанчына перайшла наўскаса вуліцу хадою незаклапочанае, гордае сваёй маладосьцяй і сьведамае сілы й прывабнасьці. Відавочна, яна была зусім вольная ад думак пра чыесьці пакуты тут-жа, недалёка ад яе, усяго за колькі крокаў.

Зырка зялёны дыван шырака раськінутае вяршаліны схаваў яе на колькі часінаў ад звайстрэлага зроку Канстанцага, што нібы пранізваў яе суздром. Не магла жанчына ведаць, што да шыбы вакна трэцага паверху прыпаў бледны няголены твар ніколі няіснуючай для яе асобы, а ягоны зрок сочыць ейны кажны крок, і што яны становяць сабой нейкія іншыя вехі ў жыцьці невядомага вязьня. Калі вяршаліна схавала яе пад сваім контурам і да часу, калі яна зноў паказалася спад зяленіва, Канстанцы сіліўся сьвідраваць зрокам густую зялёную шапку. Але загустое было лісьцё, каб што-небудзь пабачыць. Адылі адчуваньне жыцьця на нейкую часіну ўзбуяла ў ягонай закарузлай і, здавалася-б, памёрлай для жыцьцёвых усплёскаў душы. Нібыта пяруном і маланкай прарэзала ейнае хмарнае неба, а ўлева ўмомант змыла нанесены доўгім часам пыл і бруд жыцьцёвае шэрасьці, спад аськепкаў жыцьця падняўся й пацягнуўся да сонца, сьвятла і шчасьця той жыцьцёвы стымул, што калісьці гэтак красаваў у гэтым маладым чалавеку. . . . Жанчына зноў паказалася з-за дрэва, крочачы той-жа нязьменна-пэўнай хадою. І ў чыстым празрыстым паветры, прарэзаным досыць слабымі, далёка яшчэ нялетнімі, косамі сонца, прад зрокам назіральніка праглянулі некаторыя ейныя рысы. Цяпер, калі ён пабачыў на кароткі міг ейны профіль, яму здалося, што дзесьці бачыў яе, — да таго-ж знаёмымі выдаліся яму рысы яе, уся постаць а, галоўнае, штосьці нявымоўна-знанае ў яе твары. І нат ня гэтак асобныя рысы яе, якіх нельга было разглядзець з вышыні на водталі, як агульны ейны выгляд, у якім адчувалася самаўсьведамленьне свае годнасьці.

Штосьці ўразьліва-знаёмае прабегла сьценем у сьведамасьці Канстанцага, запаланіла ягоныя пачуцьці радасным спадзяваньнем і скаланула ўсю ягоную істоту.

— Хто-ж гэта мог быць? — думаў ён і ніяк ня мог даць сабе рады ўспомніць з той азначанасьцяй, каб выклікаць ейнае імя.

Мінула яшчэ колькі часінаў гэтае няпэўнасьці. Жанчына йшла далей проста ў прасьцяг вуліцы і пачала зьнікаць у далячыні. Ужо ня відаць было ейнага профілю. Воддаль глынала постаць яе і штрыхавала контуры. За колькі часінаў яна зусім зьнікла, зьвярнуўшы недзе ў суседні завуляк.

Доўга яшчэ глядзеў-бы Канстанцы ўсьлед яе зьнікненьню і яшчэ доўга, мусіць, ягоны бледны схудзелы твар ня мог-бы адарвацца ад шыбы, даючы ў сваёй душы наперамену месца то раптоўна ўзроджанай радасьці жыцьця й адчуваньню, што яно-ткі цячэ сваёю дарогай, непераможанае ў нягодах гаротнымі дазнаньнямі людзей, то ўступаючы месца той няпэўнасьці, што вырастала зь немагчымасьці даведацца, хто-ж яна такая была. Мусіць, доўга яшчэ цягнулася-б, нябачнае пабочнаму воку й толькі балюча адчуванае самым ім, гэтае ўтрапеньне, разам і радаснае і гаротнае, ад пачатку.

Ніхто ня бачыў ягонага твару, што прыпаў да шыбы з адваротнага боку вакна. А каб сталася гэтае, то льга было-б прачытаць шмат нікім нячытанага, і хіба-ж толькі падобным да яго зразумелага ўзварушаньня адубелае душы, адроджанае смагі да жыцьця, жаданьня йзноў жыць, але, жыць . . . наўсуперак благому кону, што корчыў пачатныя пялёсткі парываньняў і калечыў лепшыя імкненьні маладосьці, падмінаў сваім грубым ботам цьвет ягонага красаваньня.

На нейкую часіну як-бы зьнікла адчуваньне запраўднасьці, і Канстанцы забыўся, што ён зусім ня вольны чалавек, а звычайны вязень, прыведзены з камеры на допыт і пакінуты ў калідоры чакаць свайго выкліку ў пакой да сьледчага. Канвойны, які прывёў яго сюды, атрымаў даручэньне прывесьці яшчэ кагосьці іншага на допыт, паслухмяна зьнік, загадаўшы Канстанцаму стаяць тварам да сьцяны, ня зыходзячы зь месца. Ён, пэўна-ж, і стаяў-бы, ня кратаючыся, каб ня гэтае, тут-жа побач, вакно, якое прывабіла яго спачатку густой зялёнай вяршалінай дрэва. Калі ён зрабіў гэтыя два крокі, што адлучалі яго ад вакна, дык ня мог ужо больш устрымацца, каб не парушыць загаду, і міжвольна, стыхійна зрокам сягнуў далёка за дазволеныя межы. І вось цяпер, па колькіх месяцах поўнае адлучанасьці ад жывога сьвету, людзей і прыроды доўгага гнібеньня ў сырым скляпеньні каменнага мяшка-камэры «Амэрыканкі» — найноўшага дасягненьня бальшавіцкага турэмнага будаўніцтва, — адкуль толькі малюсенькі кавалачак неба і быў відаць празь невялічкае ваконца каля столі, Канстанцы нарэшце дарваўся да сапраўднага вакна. Празь яго можна было бачыць ня толькі шырокі прасторны купал блакітнага бяздоннага неба зь лёгкімі пуховымі, бялява-ружаватымі хмарынкамі, быццам застыглымі ў паднябесьсі. Сама зямля, што прабівалася зяленівам праз

Злачынства і кара

АД РЭДАКЦЫІ: Польскі публіцысты Я. Вэндэль зьмясьціў пад вышэйшым загалоўкам у лёнданскім польскім тыднёвіку «Ожэл Бялы» (№ 50 за 11. 12. 1954) вельмі цікавы артыкул аб закулісах бальшавіцкага тэрору, абапёрты на рэвэляцыйных дадзеных кнігі былага высокага начальніка НКВД А. Арлова «Гісторыя злачынстваў Сталіна». З гэтым артыкулам знаёмім ніжэй і нашых чытачоў.

*

У пэрыядзе прыгатаўляньня маскоўскіх працэсаў, адзін зь іхных арганізатараў, Міронаў, дакладваў Сталіну аб цяжкасьцях, на якія напатыкаецца сьледзтва ў угаварваньні абвінавачанага Каменева, каб той прызнаўся да прыпісваных яму злачынстваў. Сталін слухаў Міронава зь няпрыхоўваным зьдзіўленьнем.

— Ці Вы ведаеце, — запытаў, — якую сілу мае нашая савецкая дзяржава? З усімі ейнымі хвабрыкамі, машынамі, войскам, з цэлым ейным ваенным патэнцыялам і флётам?

Міронаў усьміхнуўся, выражаючы на твары, што дагадаўся, пра што ходзіць. Думаў, што Сталін прыгатаваў якісьці жарт і ўслужна прыгатаўляўся годна яго прыняць. Але Сталін ня думаў жартаваць.

— Пытаю Вас і прашу мне адказаць: ці Вы ведаеце, што гэта за сіла?

Міронаў быў зьбянтэжаны, як вучань на эгзаміне. Напасьледак прабармятаў:

— Хіба ніхто не патрапіць адказаць на гэта, Ёсіф Вісарыёнавіч. Тут мусяць быць лічбы астранамічныя...

— Вельмі разумна Вы гэта фармулюеце. А ці адзін чалавек можа ставіць супраціў націску, сіла якога выражаецца астранамічнымі лічбамі?

— Не. Напэўна ня можа.

— Ну, напасьледак Вы зразумелі. Дык прашу ўжо болей ніколі да мяне ня прыходзіць зь весткай, што Каменеў ці які-небудзь іншы абвінавачаны здольны проціўставіцца такому націску. А цяпер прашу ўжо йсьці і не вяртацца інакш, як з прызнаньнем Каменева.

*

Вышэй прыведзеная гутарка ўзятая з кніжкі Аляксандра Арлова п. н. «Гісторыя злачынстваў Сталіна». Ейны аўтар быў высокім чыноўнікам НКВД і на працягу дваццаціГадовай службы ў гэтай установе быў па чарзе ейным эканамічным дырэктарам, пракурорам Найвышэйшага Суду і камандуючы закаўкаскіх войскаў НКВД. Знаў усіх галоўных энкавэдыстых, з многімі зь іх быў зьвязаны прыязьню.

Цяпер выступіў з кнігай, у якой з усей дакладнасьцю й бяз ценю сэнтымэнталізму прадставіў тэхніку й мэтады працы арганізацыі, у якой адыгрываў гэтак выдатную ролю. Гэта ёсьць хіба адзін з найвыдатнейшых дакумэнтаў нашых часоў.

Былі і перад Арловам кніжкі аб дзейнасьці НКВД, бачанай знутра — кнігі Крывіцкага і Цэлігі. Але толькі Арлоў паказаў з цэлай яскравасьцю і на жывых прыкладах дзейнасьць жахлівай машыны ў змаганьні із слабымі і безбароннымі людзьмі. Ёсьць гэта найбольш вымоўны камэнтар да словаў Сталіна аб «безнадзейнасьці» высілкаў проціўстаўляцца націску, сіла якога вымяраецца астранамічнымі лічбамі.

Дзяржава ўсё можа

Так, бясспрэчна, «гэніяльны» Сталін трапна азначаў магчымасьці сваей дзяржавы. Дзяржава гэтая мае сілу ўзапраўды бяспрыкладную.

Можа выдумліваць змовы і канспірацыі, аб якіх ня сьнілася тым, што за прыпісваны ў іх удзел атрымалі сьмерць. Можа мардаваць падпоры собскага рэжыму, так як замардавала Кірава, каб адказнасьцю за морд абвінавачваць людзей, якіх трэба пазбыцца; можа за забойства таго самага чалавека па чарзе караць розныя выімагінаваныя групы людзей, нязьвязаных з сабой нічым іншым, як толькі адзінствам высcанага з пальца абвінавачаньня.

Можа абвінавачваць і караць людзей за злачынствы, якія былі зробленыя ў часе, калі іхныя віноўнікі сядзелі ў турме. Можа выцягваць ад «змоўнікаў» прызнаньні да спатканьняў у заграўнічных гатэлях, якія перасталі існаваць на 20 год перад спатканьнямі; і прызнаньні да пералётаў на лініях, па якіх ніколі ня курсавалі самалёты.

Савецкая дзяржава можа ўводзіць спэцыяльнае заканадаўства для аблягчэньня сваіх тэрарыстычных заданьняў. Гэтак у 1935 годзе быў абвешчаны закон, які прадбачыў кару сьмерці за праступкі, зробленыя дзяцьмі да 12 год уверх. Мэта гэта, зразумела, на мейсце ўдасканаленьне мэтадаў ламаньня супраціву вязьняў, што маюць дзяцей. Але калі гэты заканадаўчы радыкалізм заалярмаваў замежных энтузіястых рэжыму, з боку савецкага прыйшло ўспакойваючае асьветчаньне, што «савецкія дзеці зьяўляюцца гэтак перадчасна разьвінутыя і так інтэлігентныя, што поўнасьцю могуць адказваць за свае чыны».

Савецкая дзяржава можа дасягнуць сваіх ахвяраў ня толькі на тэрыторыі Расеі, але далёка паза ейнымі межамі. Троцкі знайшоў сьмерць за 15 год пасьля выезду з Расеі. З тых, што выбралі свабоду заграніцай, амаль ніводзін ня жыве. Усе энкавэдыстыя, якія адмовіліся вярнуцца — Ігнат Рэйс, Вальтэр Крывіцкі, Агабэкаў і іншыя — былі напасьледак дасягнутыя доўгай рукой НКВД і «злучыліся з бальшынёй» сваіх калегаў з пад таго самага знаку. Адзіным выключэньнем паза сьвежымі ўцекачамі, як Пятроў і Хахлоў — зьяўляецца якраз Арлоў, які мог перажыць Сталіна толькі таму, што, як цьвердзіць, загразіў яму, што калі-б здарыўся якісь «выпадак», ягоныя рэвэляцыі аб ролі Сталіна ў маскоўскіх працэсах будуць безадкладна апублікаваныя адвакатам, у якога знаходзяцца.

Камунія сьмерці

«L'etat c'est moi» («Дзяржава — гэта я») — сказаў праўдападобна Людвік XIV. Калі гэтак сказаў, дык было гэта пустое й неразумнае хвалькоўства зь ягонага боку. Калі-б гэты самы сказ «Дзяржава — гэта я» сказаў Сталін, дык было-б сьціслае сьцьверджаньне праўдзівага стану рэчаў.

Сталін вымардаваў больш людзей, чымся ўсе цары ўзятыя разам. Вымардаваў усіх, якія былі ягонымі ворагамі, і ўсіх тых, якія маглі-б стацца ягонымі ворагамі.

Быць ворагам Сталіна абазначала пэўную сьмерць. Быць прыяцелем Сталіна абазначала — дакладна тое самае. Бо тыя, якіх абдзяляў даверам, сілай факту ставаліся выканальнікамі ягоных злачынных плянаў. А Сталін пастанавіў перайсьці ў гісторыю чыстым. Сьветкі ягоных праступкаў мусілі быць зьліквідаваныя — і былі зьліквідаваныя.

Пэўна, што ёсьць выключэньні. Адным зь іх ёсьць Андрэй Вышынскі, дэлегат Масквы ў ЗН. Але гэты хіба заслужыў на тое, каб быць разгляданым, як выключэньне. Зьяўляецца ён спалучэньнем выключнай хітрасьці з выключнай адсутнасьцю прынцыпаў.

Даўнейшы вязень Лубянкі, двукратна выганяны з партыі, Вышынскі разьвінуў такую бяспрыкладную стараннасьць на службе Сталіну і так неабмыльнае вычуцьцё ягоных зычэньняў, што ня толькі захаваў сваё жыцьцё, але навет дaслужыўся авансу. Ня з удзячнасьці свайго зьверхніка: Сталіну чужым было гэтае пачуцьцё, Сталін здаецца знаходзіў якоесь асаблівае задаваленьне ў мардаваньні найбольш адданых сабе людзей. Але Вышынскаму выпаў рэдкі лёс: аказаўся чалавекам даслоўна незаступленым.

Молатаў якімсьці цудам унікнуў лёсу іншых старых бальшавікоў. У пэрыядзе маскоўскіх працэсаў жыцьцё ягонае вісела амаль на валаску. Папаў ён у васаблівую — тыпова савецкую — форму няласкі. Пайменна, калі прыгатаўлялі сьпісак асобаў, забойства якіх быццам мелася быць плянаванае абвінавачанымі — Сталін, Варашылаў, Кагановіч, Молатаў — Сталін собскаручна выкрэсьліў прозьвішча Молатава.

Дэцызія Сталіна, што тэрарыстыя не плянавалі забойства Молатава, выклікала сярод утаямнічаных нябывалую сэнсацыю. Гэта было для іх неабмыльнай азнакай, што нешта ня добрае чакае Молатава. Пацьвердзіў іхныя прычуцьцьні факт выезду Молатава на адпачынак: у савецкім цэрэманьяле гэта нармальны этап, што папярэджвае арышт.

Але ў вапошняй хвіліне штосьці схіліла Сталіна зьмяніць плян. Молатаў вярнуўся да ласкі. Праўда, што не адразу. У першым працэсе прозьвішча ягонае ня фігуравала ў радзе «заслужаных супрацоўнікаў Сталіна». Толькі наступная сэрыя абвінавачаных даведалася, што арганізавала таксама забойства Молатава. Гэта было для Молатава шчасьлівай ласкай лёсу, што ўнікнуў сьмерці з рук «змоўнікаў». Але яшчэ шчасьлівейшай ласкай было, што ўнікнуў сьмерці з рук — Сталіна.

Іншым выключэньнем ад правіла быў Бэрыя. Гэты таксама ўнікнуў сьмерці з рук Сталіна. Можна рабіць розныя прыпушчэньні, чаму гэтак сталася. Маім асабістым перакананьнем ёсьць, што таму, што Бэрыя сам замардаваў Сталіна. Але не бяруся даказваць гэтай тэзы. Якбы ня было, трэба сказаць, што было гэта вялікім трыумфам усьцерагчыся сьмерці з рук Сталіна. Эфэкт гэтага трыумфу быў-бы аднак значна паўнейшы, калі-б удалося яе таксама ўсьцерагчыся з рук цямлівага вучня «вялікага вучыцеля народу» — Маленкава.

Няўхільная маральнасьць

Арлоў у сваей кніжцы не парушае справаў маральных. Для многіх чытачоў можа быць навет чымсьці адпіхаючым гэтая поўная адсутнасьць эмоцыяналізму і халодная рэчавасьць, зь якой адсланяе нутраны мэханізм НКВД.

Але зусім супраць волі аўтара, ягоная кніжка прыносіць лекцыю маральнасьці. З гэтага апісаньня бяспрыкладных злачынстваў, нявэрагодных лайдацтваў, няперасьцігнутых прыкладаў цынізму вынырае нейкі эмбрыянальны прынцып справядлівасьці.

Гаварыць аб маральнасьці бальшавізму можа выдацца якімсьці перадчасным жартам з роду г. зв. макабрычных. Аднак ёсьць у бальшавізьме якаясьці — няўхільная — нутраная маральнасьць, якая да ягоных злачынстваў уводзіць нязьменна карэлятыў — кары.

Бальшавізм вымардаваў мільёны нявінных людзей, але таксама напасьледак пакараў вінаватых гэтых злачынстваў. Усе гэтыя героі сталінскага тэрору, стаханаўцы тартураў, «ударнікі» морду самі прыкладова адпакутвалі за свае грахі. Гісторыя кажнага зь іх паўтарылася зь нязьменнай дакладнасьцю. Тартуравалі свае ахвяры, пакуль іх ня выслалі на той сьвет; потым з чаргі з катаў рабіліся ахвярамі; былі тартураваныя, і ў рознай чарговасьці ўсіх — ахвяры, катаў ахвяр і тых, што несьлі помсту перасьледавальнікам, злучыла сьмерць.

Былі сярод іх правакатары, якім НКВД даручыла ўзяць удзел у працэсах. Мелі інструкцыі прызнавацца, што гэта яны — высланьнікі Троцкага ці замежных разьведак — дагаварваліся з абвінавачанымі ў справе змоваў на верхаводаў партыі. У судзе прызнаваліся з гордасьцю і пэўнасьцю сябе ў ненарушаным ніякімі сумлевамі перакананьні, што гэта ўсё ігра і пасьля выкананьня службовага заданьня чакае іх узнагарода і аванс. Усе яны — Ольбэрг, Рэйнгольд, Пікель і іншыя — разьдзялілі лёс тых, для згубы якіх былі пакліканыя, і знайшлі сьмерць у падвалах НКВД.

А тыя, якіх сьмерць спаткала не адразу, былі асуджаныя на кашмарнае жыцьцё ў заўсёдным чаканьні яе. Часта самі яе выбіралі. Няма на сьвеце прафэсіі, дзе самагубства было-б рэчай такой частай, як прафэсія працаўніка савецкай палітычнай паліцыі. Ня мукі сумленьня пхалі энкавэдыстых да самагубства. Пхала іх да яго сьведамасьць, што служба для Сталіна ёсьць сама ў сабе злачынствам, за якое так ці іначай трэба заплаціць сьмерцю.

Калі гыпер-кат Ягода сам зь перасьледавальнікаў стаўся ахвярай падчас дапрашваньня сказаў да свайго інквізытара Слуцкага:

— Устаўце ў рапарт для Яжова маё асьветчаньне, што паміма ўсяго Бог існуе.

— Што? — закрычаў зьдзіўлены Слуцкі.

— Зусім папросту. Ад Сталіна я заслужыў толькі на ўдзячнасьць за маю верную службу. Ад Бога заслужыў на суровую кару за зламаньне Ягоных прыказаньняў тысячы разоў. Пагледзіце цяпер, дзе я ёсьць, і самі адкажыце: ёсьць Бог ці яго няма?

Менскія кінотэатры

Калі-б тав. Цімафей Гарбуноў патэлефанаваў із свайго ЦК у рэдакцыю «Зьвязды» і «папрасіў» рэдактара прысьвяціць савецкаму кіно й кінотэатрам перадавіцу, дык перадавіца гэная напэўна пісалася-б паводля традыцыйнае схэмы: «Савецкі (-ая, -ае)..., дзякуючы клопатам камуністычнай партыі, самы (-ая, -ае) перадавы (-ая, -ае) ў сьвеце. Ён (яна, яно) служыць справе міру... і г. д. У гнілым капіталістычным сьвеце... стаіць на службе імпэрыялізму... і г. д.» У гэтую схэму рэдактар «Зьвязды» падставіў-бы запрапанаванае «кіно» і выйшла-б на сьвет яшчэ адна перадавіца, сотні якіх прадукуюць штодня савецкія друкарні.

На шчасьце, акрамя перадавіц, у беларускіх газэтах можна надыбаць час-ад-часу і на цікавую жыцьцёвую дэталь. І ў гэткіх выпадках, дзе трэба адмовіцца ад агульных дэклярацыяў, а пагаварыць аб чым-небудзь канкрэтным (а гаварыць трэба, бо, калі хочаш балячку лячыць, дык мусіш і леку шукаць), — звычайна вясёлкавыя перадавічныя калёры мяняюцца да непазнавальнасьці. Ну, хоць-бы сабе й з тым кіном...

Вось як расьпісвае гэтую інстытуцыю беларускае сталіцы «Літаратура і Мастацтва» за 16 кастрычніка сёлета, калі ёй прышлося пісаць «На тэмы дня»:

«У дзённы й вячорны час ля кінотэатраў Менску вялікае ажыўленьне. Мяшчане ў вадзіночку й сем'ямі прыходзяць паглядзець новую карціну. Аднак многіх зь іх чакае расчараваньне.

«Паглядзець кінокарціну навет у будні дзень ня так проста. (Падкрэсьленьні нашыя — С. Я.)

«За апошнія гады ў Менску пабудавана некалькі новых кінотэатраў. Але яны ня могуць поўнасьцю задавальняць запатрабаваньні гледачоў сталіцы. Ужо стала звычайнай зьявай даўгая чарга, што стаіць каля кінотэатру «Цэнтральны», які з-за абмежаванай колькасьці месц ня можа абслужыць усіх жадаючых трапіць на кіносэанс.

«Але вось, выстаяўшы ў чарзе, глядач зь білетам у руках сьпяшаецца да ўваходу і праз маленькі, няўтульны вэстыбюль трапляе ў файэ. У чаканьні пачатку кіносэансу ён хоча пачытаць сьвежую газэту, паглядзець новы часапіс.

«Але знайсьці чытальню ня лёгка. Для гэтага трэба пахадзіць па вузкіх, дрэнна асьветленых лесьвіцах, пакуль намаляваны на сьцяне ўказальнік ня прывядзе ў падвальнае памешканьне, дзе па суседзтву з пустым пакоем, прызначаным для чытальні, разьмяшчаецца буфэт і... туалет.

«Адсутнасьць клопатаў аб наведвальніках адчуваецца ня толькі ў файэ, але й у залі кінотэатру, дзе глядач на працягу ўсяго сэансу вымушаны па сутнасьці поўсядзець на нязручным крэсьле.

«Такую-ж абыякавасьць да абслугоўваньня гледачоў можна наглядаць і ў кінотэатры «Зорка», які разьмешчаны ў раёне, дзе знаходзіцца многа навучальных установаў і прамысловых прадпрыемстваў. Але ці можа гэты кінотэатр абслужыць такі вялікі раён, калі ў ім усяго 240 месц?

«Між іншага, трэба адразу-ж агаварыцца, што аўтар праекту архітэктар Калмыкоў падобных задач перад сабой і ня ставіў. Такія кінотэатры прызначаны для сельскай мясцовасьці, узбуйненых калгасаў, але не для гарадоў зь вялікай колькасьцяй гледачоў.

«Да гэтага можна дадаць, што ў праекце, па якому пабудавны кінотэатр «Зорка», награмаджана многа сур'ёзных недахопаў. Кінотэатр ня толькі малы, але й няўдала распляннаваны: **праектам ня прадугледжаны буфэт, чытальная заля, службовыя памешканьні, касы й г. д.**

«Падобныя кінотэатры пабудованы ў Бягомлі, Ваўкавыску, Слаўгарадзе, Смалявічах.

«Будуецца такі кінотэатр і ў Занёманскай частцы гораду Гродна.

«Нязручнасьцяй і адсутнасьцяй элемэнтарных клопатаў аб гледачу вызначаецца і нядаўна адкрыты ў Менску кінотэатр «Дзіцячы». Заля яго, разьлічана на 160 месц, нагадвае змрочны калідор. У тэатры не прадугледжаны памешканьні, дзе магла-б праводзіцца работа зь дзецьмі.

«У Менску няма кінотэатру для паказу дакумэнтальных і навукова-папулярных фільмаў. Ён навет не заплянаваны. Як гэта ні дзіўна, але мянчане пазбаўлены магчымасьці ня толькі цяпер, але і ў будучыні глядзець такія кінофільмы.»

С. Ясень

НЕ ПАВІННА БЫЦЬ АНІВОДНАГА БЕЛАРУСА НА ЧУЖЫНЕ, ЯКІ-Б НЯ БЫЎ ПАДПІШЧЫКАМ, ЧЫТАЧОМ І ПАШЫРАЛЬНІКАМ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» І ЕЙНЫХ КНІЖНЫХ ВЫДАНЬНЯЎ!

каменьні й асфальт, куды людзі яе загналі, зноў прадстала сваёй адвечнай існасьцяй перад зрокам гэтага пакутніка. Доўгая растань з наваколльным жыцьцём мусіць ня здолела заглушыць у ім адвечнае прагі да жыцьця, і не пагасілі яе ніякія перагасы долі. І адразу ўсё нядаўнае здалося яму дарэмным, ня вартым увагі, нікчэмным быльнягом, ды яго нібыта і ня было зусім. Як-бы й ня існавалі ўжо доўгія балюча-марудныя месяцы ляжаньня на каменнай халоднай падлозе камэры Р. З., упоруч адзін каля аднаго, стулінай, дзе ў часы доўгіх халодных ночаў адзін другога грэлі сваймі схудзелымі целамі. Быццам і ня было доўгіх гадзінаў, дзён, тыдняў, месяцаў гаротнага чаканьня выкліку на допыт, дарэмных спадзяваньняў на тое, што разьбяруць, ня можа быць, каб нявінаватага трымалі, — выпусьцяць, абы выклікалі і пагаварылі. Гэта-ж праз памылку яго забралі, ён-жа нічога не рабіў супраць улады, акрамя затоенага, нутранога, нікому ня выказанага болю за свой край і народ, так бессардэчна нішчаны і пустошаны чужой уладай. Адыйшлі ў далёкае ночныя трызьненьні, азьвярэлыя твары вартавых турэмнікаў і абернутае ў вуснах апошніх абразай у наш адрыс, незразумелае ім слова «нацдэм», якім канваіры-ахоўнікі з добрым прыдаткам расейскага мату надзялялі кажнага вязьня-інтэлігента, даручанага ім. На часіну перасталі існаваць шэрыя баланды, змацаваныя драўляным калком «пайкі» хлеба, ночныя выклікі на допыт бяз рэчаў, або з рэчамі, няма ведама куды, што поўнілі сабой звычайны шэры дзень вязьня.

Але, цяпер усё гэта толькі ўява, і яно зьнікла на часіну з памяці, як тая «вёска зь яснай явы». Іншы сьвет уразіў і сьведамасьць Канстанцага і запаланіў усе ягоныя адчуваньні. Толькі гэты зялёны, поўны хварбаў, такі, здаецца, блізкі, а разам і гэткі недасяжны, далёкі сьвет, бязьмежна варты, каб жыць у ім.

Ён заглыбіўся з асалодай у гэтыя самаадчуваньні й не заўважыў, як калідорам штосьціны хадзілі ўздоўж і ўпоперак людзі, найчасьцей маладыя, у зеленавата-шэрых, паводля чакістаўкага фасону, кашулях з адзнакамі выслугаў на стаячых каўнярох у выглядзе ромбаў або квадратаў, у галіфэ і высокіх, бліскуча-начышчаных, новых ботах, што паскрыпвалі пры кажным кроку, а абсацамі выраблялі безьліч надаедлівага стуканьня й груканьня.

Штоcьціны адчыняліся й зачыняліся дзьверы пакояў, выпушчаючы і ўпушчаючы службоўцаў гэтае бясконца-вялікае страшное канцылярыі. Сакратаркі перабягалі з паперамі, а з-за адчыненых дзьвярэй часінкамі даносіўся стук пішучых машынак і, часамі, урыўкі грозных покрыкаў сьледчых на свае ахвяры, што да пары, да часу не паддаваліся на настырлівыя вымаганьні прызнацца да віны. Часамі можна было, на кароткі міг, як доўга адчыненыя дзьверы дазвалялі выходзіць адтуль гукам, пачуць прарэзьлівыя ўсхліпы-галошаньні, але дзьверы гэтым разам зачыняліся хутчэй, і йзноў заставалася ў калідоры толькі нявыразьлівасьць агульнае мітусьні і шумятлівасьці па той бок дзьвярэй. Часамі ў доўгім калідоры ў розных мясцох стаялі бледныя, няголеныя людзі ў пацертай, як папера, вопратцы, чакаючы пакліканьня ў пакой, або прагнаньня на калідор падумаць зь ліку ўпартых «неразззброеных палітычных ворагаў».

Калі-б Канстанцы ня быў так заглыблены ў вадноўлены йзноў, паўсталы ў ягоных адчуваньнях сьвет, дык мог-бы ўгледзець сярод чакаючых або прыводжаных каго-небудзь із сваіх знаёмых. Тыя яго бачылі, а адзін зь іх нат хацеў падаць знак, аднак не дачакаўся нагоды адцягнуць увагу Канстанцага й быў неўзабаве пакліканы ў пакой. Ён-жа нічога ня бачыў і ня чуў за сваімі плячыма. На шчасьце ніхто ня браў увагі на вязьня, прыліплага да вакна. Кажны рабіў сваю справу — трэ'-ж выслугоўвацца перад моцнымі ўсяўладнымі камісарамі, каб атрымоўваць чарговыя падвышэньні й прасоўваньні ўгару ды здабываць новыя нашыўкі з адзнакамі на каўнярох. Усе бегалі, мітусіліся ў той пасьпешнасьці, калі нат адзін на аднаго ня бралі ўвагі, а ня тое, каб на вязьня, сьпісанага зь ліку людзей і асуджанага ўжо загадзя, яшчэ задоўга перад арыштам, на засланьне на далёкую Поўнач, як дармовая рабочая сіла.

Вось-жа зьбег акалічнасьцяў так склаўся, што Канстанцы мог на накаторы, пэўна-ж кароткі час аддаць сябе цалком сваім уявам... І гэта была першая шчасьлівая часіна ў цэлым ланцугу бязрадасных дзён, падобных да сябе, як брудныя памыйныя кроплі вады Дарма, што гэта быў толькі момант, усяго толькі колькічасінны перапынак.

Але гэта была часіна даражэйшая можа за колішнія салодкія й не такія ўжо кароткія сьветлыя дні маладосьці. Тады гэта было для яго даступнае, не станавіла яно сабой чагосьці недасягальнага па той бок ужыцьцёўленых жаданьняў. Не сказаць, каб ён карыстаў шырака сякой-такой колішняй «воляй», абмежаванай шмат якімі немагчымасьцямі з гледзішча матарыяльнага. Прыроду-ж ён любіў яшчэ ад малых год, калі гадаваўся й рос на ўскрайне гораду, недалёка ад невялікае, але як для малога хлапца багатае магчымасьцямі марнаваць час, ракі. Тады ён улетку штодня, вольны ад школьных заняткаў, гуляў на рацэ, гадзінамі ловячы кялбоў ці яльцаў, стоячы вышэй калена ў вадзе, або валяўся ў цёплым пяску, загараючы, або купаўся ў празрыстых няглыбокіх водах свае роднае Сьвіслачы. Часам рабіў далёкія загарадныя выбегі, у часе якіх ваколіцы Менску, ад Кальварышак, Драздоў, Крупцаў, Ясьнінак ды аж да Банцараўшчыны й Ждановічаў сталіся яму роднымі куткамі. Тады яму палюбіліся багатыя паплавы, мокрыя грэблі, цераз якія няраз прабіраўся да паловы мокры, гаі й дубнякі ўздоўж рэчкі, па-якіх яму даводзілася шмат туляцца, шукаючы багатага рыбнага месца. Няраз, начуючы ў лесе, засынаў пад аднастайныя сумныя гукі зязюлі, а сярод кароткае летняе ночы ён прачыхаўся, удыхаючы глыбака здаровы смаляны пах сасны і ўслухоўваўся ў таемныя шорахі начнога лесу. Даводзілася яму назіраць сваімі вачыма, як займалася адкульсьці спад ускраю зямлі на ўсходзе ружовасьць, набірала выразьлівасьці, зырчыні, першыя сьветла-празрыстыя косы сонца залацілі вяршаліны стагодніх сасонак і заімшэлых хвояў. Пад іх жыцьцятворчай сілай ажываў і налiваўся краскамі, рухамі й поўніўся шумамі шырокі лясны прастор, што быццам і не падазраваў аб прысутнасьці тут-жа істоты з роду ягонага адвечнага ворага-чалавека.

Часьцяком спатыкаючы й праводзячы сонца на рачным узлоньні, Канстанцы пазнаў характо прыроды, напоўніў сэрца мэлёдыямі адвечнай ейнай музыкі, зрадніўся зь ёй. Яна сталася ягонай другой істотай, зь якой духова ніколі не разлучаўся надоўга, дарма што жыў усё жыцьцё у вялікіх гарадох. Яму заўсёды вялікім супачынкам і супакаеньнем ад зямных клопатаў было пабыць на берагох ракі, пацешыць свае вочы ейнымі мяккімі сьвежа-зялёнымі

Адзін робіць, сем ляжыць

У калхозе добра жыць —
Адзін робіць — сем ляжыць.
(Зь беларускага савецкага фальклёру.)

*

Пададзеная вышэй частушка — гэта ня «злосны паклёп на савецкую ўладу», як запратэставаў-бы зараз-жа таварыш прапагандысты, а гэта адна з найтрапнейшых характэрыстык, дадзеных беларускім народам на ахрышчэньне таго парадку, у якім ён гібее ўжо цэлыя дзесяцігодзьдзі. Адна недакладнасьць у частушцы хіба тая, што «калхоз» гэны, у якім «добра жывецца» — гэта не сяло, загнанае ў «калектыўную гаспадарку», а ўся Беларусь наагул. Бо ня толькі ў калгасах, а па цэлым краі «адзін робіць, сем ляжыць». Ляжаць ад самюсенькае рэвалюцыі, і ўжо так улежалі свае месцы, што й выпалаць іх цяжэнька. Толькі час-ад-часу, дзеля блізіру, «народная ўлада» прабуе ператасоўваць крыху карты, каб усё-ж ня кідаліся так у вочы гэныя «сем лежабокаў».

Аб чарговай (ня першай і не апошняй!) ператасоўцы гэтых адміністрацыйных аўтахтонаў тае «сямёркі» ізноў паведамляе нам «Зьвязда» (№ 279):

«У сучасны момант Камуністычная партыя й Савецкі ўрад ажыцьцяўляюць рад практычных мерапрыемстваў па ліквідацыі сур'ёзных недахопаў у арганізацыйнай структуры і празьмернасьцяў у штатах адміністрацыйна-кіраўнічага апарату. Ліквідуюцца многія залішнія й паралельна дзеючыя арганізацыі і ўстановы. Скарочаны формы й паказчыкі ўліку й справаздачнасьці, а таксама паказчыкі народна-гаспадарчых плянаў і тэхпромфінплянаў прадпрыемстваў. Сотні й тысячы служачых выказваюць жаданьне пайсьці працаваць на вытворчасьць (?! — А. Б.). Многія служачыя міністэрстваў, ведамстваў, фабрык і заводаў нашай рэспублікі працуюць ужо на вытворчасьці, прымаюць непасрэдны ўдзел у стварэньні матар'яльных багацьцяў.

«Мерапрыемствы, якія праводзяцца цяпер па перабудове арганізацыйнай структуры міністэрстваў і ведамстваў, зьяўляюцца толькі пачаткам той вялікай работы, якую неабходна правесьці па паляпшэньню дзейнасьці дзяржаўнага апарату.»

Дасюль аднак, гэткія «паляпшальныя» ператасоўкі ніяк не перайначвалі старое прапорцыі «адзін робіць — сем ляжыць». А «Зьвязда» й цяпер не забываецца аб гэтым, стараючыся папярэдзіць закарэлую ператасовачку «па блату»:

«Задача кіраўнікоў міністэрстваў, ведамстваў, партыйных, савецкіх і гаспадарчых арганізацыяў — забясьпечыць добра прадуманы перавод работнікаў, якія зызваляюцца ў дзяржаўным апараце, на прадпрыемствы, будоўлі й транспарт. **Пры гэтым трэба ўнікнуць ранейшых памылак, калі пры скарачэньні адміністрацыйна-кіраўніцкага апарату замест пераводу работнікаў на вытворчасьць іх залічалі ў іншыя кіраўніцкія арганізацыі.»** (У цытатах падкрэсьленьні нашыя — А. Б.)

Яркі прыклад камплетнае пераладаванасьці адміністрацыйна-кіравецкага карыта на Беларусі дае нам ліст у рэдакцыю «Зьвязды» (зьмешчаны ў нумары з 16. XII. 54) начальніка вытворча-тэхнічнага адзьдзелу (тут набяры духу!) Белгалоўтэкстыльтрыкатажпрому, Цюрына і старэйшага інспэктара па кадрах, Гужэнка. Падаем у скароце:

«На большасьці прадпрыемстваў Міністэрства прамысловых тавараў шырокага ўжытку БССР ёсьць рамонтна-будаўнічыя цэхі са значным штатам работнікаў: **начальнік цэху, прараб, майстар, нарміроўшчык і некалькі брыгадзіраў. А рабочых налічваецца ўсяго 10—15 чалавек.** Дарэчы, гэтыя цэхі нічога ня будуюць, а выконваюць толькі бягучы і часткова капітальны рамонт жыльлёвага фонду і прамысловых будынкаў. Апрача таго, на прадпрыемствах ёсьць жыльлёва-камунальныя адзьдзелы. І невядома для чаго ў штатах іх таксама ёсьць інжынер-будаўнік.

«Гэтым не абмяжоўваецца наяўнасьць спэцыялістаў-будаўнікоў на адным і тым-жа прадпрыемстве. Як правіла, на больш ці менш буйным заводзе, фабрыцы або камбінаце існуе адзьдзел капітальнага будаўніцтва, які складаецца з 2—3 чалавек.

«Раздуты таксама штаты жыльлёвых адзьдзелаў асобных прадпрыемстваў. У ліку работнікаў жыльлёва-камунальнага адзьдзелу Менскага тонкасуконнага камбінату ёсьць **тры упраўдомы, два камэнданты і два выхавацелі. Увесь гэты штат абслугоўвае толькі тры і то ня поўнасьцяй заселеныя дамы.»**

За 37 год «вялікага кастрычніка» на Беларусі выгадавалася цэлая армія добрых кандыдатаў на асваеньне цалінных казахстанскіх зямель. Аднак «апарат» гэты, дзякуючы савецкаму бюракратызму, разросься і ўросься ў «шырокія масы», як пырнік на забытым папары. Тая-ж «Зьвязда» з 25. XI. 54 г. у перадавіцы, пад заг. «Удасканальваць работу дзяржаўнага апарату», малюе нам жудасны вобраз асягненьняў пралетарскае рэвалюцыі й «народнасьці» савецкае ўлады:

«У рабоце многіх зьвеньняў дзяржаўнага апарату ёсьць сур'ёзныя недахопы, якія тармозяць разьвіцьцё народнай гаспадаркі. У радзе месц дапускаецца шкодная бюрократычная практыка, калі **асноўная ўвага й сілы кадраў сканцэнтрсўваюцца** не на канкрэтнай, жывой справе, а **на складаньні розных рэзалюцыяў, даведак і справаздач.** Такая практыка выклікае **неразьбярыху, валакіту й безадказнасьць у вырашэньні жыцьцёва важных пытаньняў**, вядзе да разбуханьня апарату, адрывае кіруючыя кадры і спэцыялістаў ад арганізатарскай работы на прамысловых прадпрыемствах і транспарце, у МТС і калгасах.

«Сур'ёзныя недахопы маюць месца ў арганізацыйнай будове апарату міністэрстваў і ведамстваў. **Шматлікія адзьдзелы, сэктары й іншыя падразьдзяленьні часта дублююць адзін другога,** ствараюць разнабой у кіраўніцтве, зьяўляюцца перашкодай у вырашэньні апэратыўных гаспадарчых пытаньняў, зацягваюць тэрміны выкананьня ўказаньняў вышэйшых ворганаў.

«Так, напрыклад, у Міністэрстве прамысловых тавараў шырокага ўжытку БССР без патрэбы створаны шматлікія адзьдзелы ў глаўках, якія налічваюць па 1—3 работнікі. Вядома, такія адзьдзелы ня маюць кваліфікаваных спэцыялістаў, і не аказваюць прадпрыемствам якой-небудзь істотнай дапамогі. **Паралелізм, лішнія зьвеньні існуюць у міністэрствах культуры, прамысловасьці харчовых тавараў і іншых рэспубліканскіх арганізацыях.**

«Празьмерная раздутасьць, шматступенчатасьць апарату, паралельна дзеючыя зьвеньні пагаршаюць кіраўніцтва прадпрыемствамі, ствараюць глебу для валакіты і бюракратызму, прыводзяць да **зусім ненармальных колькасных адносін паміж начальніцкім складам і радавымі выканаўцамі.**

«Вельмі вялікія штаты кіраваньня і на многіх прадпрыемствах, што ўскладняе кіраўніцтва вытворчасьцю, адцягвае ўвагу спэцыялістаў ад вырашэньня асноўных задач удасканаленьня вытворчасьці. **На дробных прадпрыемствах капіруюцца раздутыя штаты буйных прадпрыемстваў.** Гэта ў першую чаргу датычыць большасьці прадпрыемстваў мясцовай прамысловасьці рэспублікі, дзе асабліва вялікія штаты кіраваньня.

«Побач зь недахопамі ў арганізацыі структуры міністэрстваў і ведамстваў **вялікую шкоду справе наносяць нічым не апраўданая груваcткасьць уліку й справаздачнасьці, што прыводзіць да значнага росту рахункова-бухгальтарскага, статыстычнага і плянава-эканамічнага пэрсаналу.**

«Разбухшы апарат патрабуе вялікіх выдаткаў на сваё ўтрыманьне, адцягвае вялікую колькасьць работнікаў ад непасрэднага ўдзелу ў матар'яльнай вытворчасьці, у той час, як далейшае разьвіцьцё савецкае эканомікі ў значнай ступені залежыць ад правільнага разьмеркаваньня працоўных рэсурсаў паміж вытворчасьцю і кіраваньнем.»

Так. Збудавалі дзяржаву. Засталася толькі адна дробненькая дэталь — «правільнае разьмеркаваньне працоўных рэсурсаў».

Што-ж, у добры час! Можа на гэты раз пашчасьлівіць «Совнаркому» стаць «выше блата». Трэба аднак моцна сумлявацца ў гэтым. Сумлеў-жа падтрымоўваюць трыццаць зь лішнім год сумнае практыкі ды хранічная хвароба Масквы на нястачу добрых намераў.

А. Будзіч

На прыстанішчы зямнога паломніцтва

Сьнежная бель і ўрачыстая маўклівасьць магільніку на рубяжы двух варожых сьветаў зьліліся ў глыбу затоенае цішыні. Зь неба асыпаліся раскошныя сьняжынкі — імгненныя й крохкія, як часам бывае чалавечае жыцьцё... Стаіць жанчына над магілай, і па вейках ейных ад цяпла цела сьняжынкі сплываюць сьлязьмі. Прыйшлі сюды і мы, прадстаўнікі царства турбот, імклівасьці й няскончанасьці. Прайшлі асьнежанай алеяй і сталі на ўскраі гэнага другога валадарства — страшнае краіны нязьведанага адпачынку і апошняга прыстанішча нашага зямнога паломніцтва. Думкі з авангардных палётаў варочаюцца назад і ўпіраюцца ў зямлю, у суровы камень, у тысячы гэткіх каменьняў і ў крыжы, крыжы, крыжы...

Сьнег. Алея. Пляц пад сьнегам. На пляцы сьцюдзёныя сьцены, калідор і вялізарныя шыбы, а за імі — ... той другі сьвет. Ён глядзіць проста на нас цераз упалыя вочы на старым маршчыністым твары. Ад гэтага позірку цішыня робіцца яшчэ цішэйшай і пераходзіць у стук сэрца. Хада на пальчыках, каб цішыні ня стрывожыць. Раптам бясслоўны крык рвануўся з нутра чалавечае істоты: «Дзіцё сукрыстае, што-ж ты там робіш, у цішыні гэнай змрочнай?!» І нейкая дзіўная цёплая ўсьмешка церазь нямую шыбу супакойвала нашую зямную чалавечую роспач. За шыбай, над ціхай усьмешкай і гурбай вянкоў віўся, здавалася, матчын боль... Тры гады жыцьця і сьмерць у калядны вечар. Чаму-ж гэта так? Страшна... Бедная маці.

А сьнег гэткі цудоўны — на алеі, на бярозах, у валасох — лажыўся ўсюды бясконцай шматвузорнасьцяй. Толькі крыжы стаялі, падобныя адзін да аднаго, як і косьці, што пад імі, у канчальнай долі сваёй. І ўсё-ж адзін зь іх ня гэткі. Ня гэткі, бо цяжэйшы, бо сьцюдзёнейшы, бо на сэрца лёг і цяжарам, і холадам. Нам на сэрца, яму, Лявону Карасю, на грудзі...

Камень. У камені крыж — жорсткі, як жыцьцё самое. Ад гэтае жорсткасьці парабіліся ўпадзіны ў скале і выйшаў крыж. Чатыры ўпадзіны падобна да прадоньня скамянелых вачэй. Сьнег паволі пакрываў вянок і лажыўся на выямкі ў камені вакол крыжа. І атрымаўся шэры каменны крыж на беласьнежным фоне.

Ля каменя, пад крыжам, заірдзелася маленькая ялінка зь мітусьлівым агеньчыкам каляднае сьвечкі. Першы агеньчык, другі, трэці... Толькі сьняжынак нельга было зьлічыць. Ялінка ажыла на кароткі мамэнт, хочучы сагрэць сваім маленькім цяплом вялікую надмагільную сьцюжу. Ішоў сьнег. Стухла адна сьвечка, другая. Засталася адзіная ў засені зялёнае лапкі.

Мы пастаялі й маўкліва пайшлі назад, не аглядаючыся, каб ня бачыць, як дагарае над магілай страчанага сябры апошняя калядная сьвечка. За намі падаў сьнег — спакойны, пушысты...

Мюнхэн, Каляды, 1954 г.

Сяргей Ясень

Чалавек можа зьнішчыць сьвет

(Заканчэньне з 2-ой балоны)

Нічога не паказвае, каб пробныя выбухі мелі быць спыненыя.

Дасьветчаньне з вадароднай бомбай, праведзенае ўпяршыню перад месяцамі на Ціхім акіяне, што мае яна сілу блізка два тысячы разоў большую ад клясычнай атамнай бомбы, сьсінутай у Гірошыме. Калі ў той час патрэбна было-б 6.000 атамных бомбаў для зьнішчэньня Францыі — сяньня хопіць 15 вадародных бомбаў апошняга тыпу.

Калі-б толькі адна вадародная бомба звалілася на Нотрэ Дам у Парыжы, з паверхні гораду зьніклі-бы ўсе будынкі — прадмесьці былі-б збураныя ў радыюсе 15 клм. — на прасторы ад 15 да 30 клм. зьнішчэньні тварылі-б 50%, людзі памерлі-б у радыюсе 30 клм. — у радыюсе 60 клм. было-б 25% цяжкіх апараньняў, лягчэй раненыя былі-б — гарадох Руэн, Амьенс, Орлеанс, Шатодін — да гэтага даходзяць вынікі радыяактыўных дзеяньняў, цяжкія сяньня да прадбачаньня.

У 1946 г. Эйнштэйн зьвярнуўся да некалькіх сот выдатных Амэрыканцаў з тэлеграфічным заклікам, каб распачаць безадкладна кампанію, усьвядамляючую загрозу, што завісла над чалавецтвам. Датычыла гэта тады атамнай бомбы. Ёсьць яна тым у параўнаньні з вадароднай бомбай, чым паляўнічая стрэльба перад кулямётам. Дагэтуль прадукцыя вадароднай бомбы была цяжкая й дарагая. Сяньня, пасьля апошніх савецкіх вынаходніцтваў, ведамых ужо ў Амэрыцы, прадукаваньне вадароднай бомбы адбываецца бяз рэдкага і дарагога урану. Сталася яна без параўнаньня менш каштоўнай, сталася даступнай. Як ведама, сяньня ўжо няма «атамных сакрэтаў». Выбух аднэй вадароднай бомбы выклікае два мільёны тонаў пылу. Пылу, які паўстане ад адначаснага выбуху 500 бомбаў, хопіць, каб зацьміць сонца.

СПРАСТАВАНЬНЕ

У папярэднім нумары «Бацькаўшчыны» ў зацемцы ад Рэдакцыі да артыкулу «Андрэ Мальро» было памылкова сказана, што сп. Р. Шэнклэнд, аўтар гэнага артыкулу зьяўляецца шэфам Беларускай Сэкцыі радыя «Вызваленьне». Вось-жа выясьняем, што сп. Р. Шэнклэнд ня ёсьць шэфам Беларускай Сэкцыі радыя «Вызваленьне», але дараднікам Амэрыканскага Камітэту гэтай Сэкцыі.

У паняволенай Беларусі

(Заканчэньне з 3-яй балоны)

калькі сельскагаспадарчых фільмаў, як, напрыклад, «Вопыт атрыманьня высокіх ураджаяў канапель на тарфяных глебах», «Лягерна-стойлавае ўтрыманьне жывёлы», «Зялёныя ўгнаеньні», а таксама дакумэнтальны фільм аб дэкадзе беларускай літаратуры й мастацтва ў Маскве. Будзе прадоўжана таксама работа дубляваньня на беларускую мову лепшых фільмаў, выпусканых іншымі кіностудыямі.»

МАНАГРАФІЯ ПРА ЯНКУ КУПАЛУ НА ЧЭСКАЙ МОВЕ

(«Літаратура і Мастацтва» з 11. XII. 54)

«У выдавецтве «Чэхаславацкі пісьменьнік» (Прага) выйшла кніга Я. Мазалькова „Янка Купала". У кароткай анатацыі рэдакцыя адзначае вялікае значэньне гэтага выданьня для азнаямленьня чытачоў Чэхаславакіі з жыцьцём і творчасьцяй выдатнага беларускага паэты. Вершы Я. Купалы, гаворыцца ў анатацыі, перакладаў на чэскую мову Ёзэф Гора, аб ягонай творчасьці пісаў Здэнэк Неедлы — «абодва асабістыя сябры Купалы».

«Кнігу на чэскую мову пераклала Эва Мрачкова».

Азнаямленьне чытачоў Чэхаславакіі зь Янкам Купалам — рэч добрая. Шкада толькі, што рукой Мазалькова Масква зьнявечыла запраўдны вобраз асілка беларускае мастацкае літаратуры.

АД РЭДАКЦЫІ

Распачаты нядаўна ў «Бацькаўшчыне» друк нарысу Юркі Віцьбіча «Плыве з пад Сьвятое гары Нёман» часова перарваны ў сувязі з тым, што гэты нарыс, пасьля надрукаваньня яго ў газэце, мае выйсьці асобнай кніжкай, а таму набор ягоны мусіць быць захаваны. Так як друкарня ў дадзены мамэнт ня мае лішняга мэталю, дык нельга было пакідаць набору гэтага нарысу і Рэдакцыя была змушана перарваць ягонае далейшае друкаваньне ў газэце. Прыблізна з пачаткам лютага друкаваньне нарысу Юркі Віцьбіча будзе ўзноўленае.

паплавамі, пабадзяцца берагамі паміж кустоў, зачараваным вокам углядацца ў бягучыя па каменьчыках і пяску цуркі, або прабегчы наглядам па люстранай паверхні вады на глыбіні, цьмянай на нагляд, з лапухамі лялейных лістоў і лялеямі пасярод іх. Гэты сьвет таіў у сабе непераможную прынаднасьць, і ён мог гадзінамі, як зачараваны, хадзіць наўкола, або сядзець на месцы, углядаючыся то ў ваду, то ў зьнікаючы ў далёкай смузе далягляд ізь сінявата-лілёвымі зубцамі суцэльных лясоў у далячыні. У гэткія часіны ягоныя вусны маглі шаптаць словы ўлюбёнага паэты:

Ў прасторы зоры лушчаць
сузор'яў срэбра-стынь.
Лясы, дубровы, пушчы
вартуюць нашу сінь.

— І чаму я раней не заўважаў гэтых зялёных лісточкаў, не карыстаў з асалоды адчуваньня іхнае клейкасьці на руцэ? — мільганула думка, дарма што гэта было ня зусім праўдай, бо заўсёды ў жыцьці ён іх і бачыў і адчуваў. Цяпер, у гэтую часіну расстаньня з прыродай і немагчымасьці дакрануцца да яе, ён быў узбуджаны бачаным. Жарсьць нязбытных жаданьняў раптоўна ўзрасла зь нячуванай сілай; і, падагрэты ёй, ён стаў сябе асуджваць за ўяўную былую абыякавасьць да жывое прыроды. І здалося яму, што магчыма ў сьвеце й няма нічога лепшага акрамя гэтых зялёных лісточкаў. Ён з асалодаю пачаў адчуваць іхны даўкі смак, гаркаваты пры канцы, і іхную клейкасьць, калі яны, яшчэ больш белавата-чырвонаватыя, чымся зялёныя, вылупіліся зь веснавых пупушак. Уява ўзрастала й выціскала сабой рэальны сьвет. На часіну йзноў прыйшлі ўспаміны пра старaслабодзкія гароды на Сьвіслачы, скрозь абсаджаныя ад даўна дрэвамі берагі. Малым хлапчанём ён сядзіць на кладцы. Вялізная вярба распасьцерла сваё нагнутае да вады вецьце. У люстры вады яна, перавернутая, зьвесілася зь нябеснага прадоньня, укрытага белымі раськідзістымі пуховымі хмарынкамі. Абедзьве вярбы — і гэтая рэальная над галавой, і тая адбітая ў вадзе — зьвесілі над ім свае бялявыя пэрлы, а ён, зачараваны, ня знае, да якой працягнуць рукою, каб крануцца гэтых мяккіх, укрытых ценькім пухам, так прынадных руцэ й зроку, каткоў. Хіба-ж над галавой далей, а тут, далавах у вадзе, абы рукой працягнуць, — яны блізка, блізка... зусім блізка.

Вясновы ветрычак чуць кранае ваду, маленечкія хвалькі ледзь калышуць паверхню. Адбітая вярба, калыхаючыся, робіць адбітак больш зыбкім і, разам з тым, чароўна-прынадным. Вочы хлапчука ўглядаюцца ў трымценьне, ягоныя вушы ловяць зыкі шалясьценьня, спачатку ён думкай сіліцца дасягнуць нагледжанага, за ёй і рука міжвольна працягнулася, каб ухапіць і адламаць сабе галінку з каткамі. Хлапчук нагінаецца і, ад хараства забыўшыся, што перад ім рака, хуткім рухам апушчае руку ў халодную красавіковую ваду ракі і... аж уздрыгнуўся ад раптоўнага, балючапякельнага, адчуваньня мокрага, халоднага на бялява-ружаватай скуры свае тонкае ручачкі. Тут толькі ён уськідвае галоўку ўгару, і, заміж зыбкае ўявы, перад ягоным зрокам паўстае вялізная шапка ўкрытага каткамі вецьця і маладога красавіковага зяляніва, што выбівалася з-падыспаду. А вышэй, над вярбой, бясконца васільковы купал запраўднага неба, і хмурынкі, што плылі павольна ў задумленнасьці й гаварылі аб вечным спакою і міры на небе й на зямлі.

І цяпер, узнавіўшы ў сваёй памяці гэты абразок, Канстнцы як бы дадумаў да канца ўсё тое, што тады ўзбудзілася ў пачуцьцях хлапчука, але магло быць асьветлена дасьпелай думкай дарослага чалавека. Канстнцы ўзьняў зрок угару... Таксама, як і тады ў маленсьцьве плылі лёгкія хмурынкі... Вялікія прагаліны паміж імі гэтак сама аддавалі вечным блакітам... Цяпер, праўда, можа ня гэткім ясным, як тады выглядала ў дзяцінстве... Пашарэў зрок чалавека... Пашарэў і адбітак наваколься... Адылі пад гэтым пашарэлым напластаваньнем, што затуманіла крыху перад зрокам паверхню гэтага васількавага прадоньня, уяўлялася йзноў тое самае... Яна ёсьць, гэтая сінь, і ніякая пашарэласьць яе не схавае ад вока чалавека, што хоча бачыць яго.

Сіняе неба... Зялёныя лісточкі... можа акрамя Вас ня было й няма нічога вартага ў гэтым сьвеце — пачаў быў зноў думаць ён...

— Какого черта высматриваешь? — раптоўна пачуўся грубы, настырлівы голас канваіра, што вяртаўся зь іншым вязьнем, пакліканым на допыт, і згледзеў прытуленага да шыбы Канстанцага.

— Назад, к стенке лицом! Как ты смел, сукин сын, подходить к окну? Невелено! В карцер пойдешь, собака, — крычаў пачырванелы ад раптоўнага прыліву злосьці, нізкі, каржаваты постацяй, кірпаты канваір Ніканор. І ня гэтак ад запраўднае свае злосьці, як ад робленае, з абавязку службы, выробленае за колькі год высдугоўваньня й няздатнасьці хоць-бы як падняцца ў сваёй кар'еры й прыдбаць хоць-бы які чын, вышшы за звычайнага «рядового». І мусіць гэтае толькі й падганяла яго на яшчэ большую злосьць, каб даць выхад хоць-бы на бяспраўным арыштанце (на кім-жа іншым, калі апрача гэтых ня меў ніжшых за сябе).

І Канстанцы адчуў, што каб гэта было ня ў гэтым людным, поўным руху калідоры важнае цэнтральнае ўстановы, а недзе ў ціхім таежным закутку, давялося-б яму зараз выціраць свой твар ад сьлядоў, а галаве давялося-б набыць новага дасьветчаньня азнаямленьня зь бітым шклом. Зьбялелы ад раптоўнага, зьнячэўку, спалоху, ён ірвануўся ад вакна і адразу стаў у загаданую позу тварам у куток. Мусіць, заўважыў канваір, як дрыготна краталіся плечы працятага Канстанцага, і прыняўшы гэта за азнаку пярэпалаху й паслухмянасьці, гэтым разам устрымаўся ад новых словаў да свае лаянкі і, раптоўна, зьмяніўшы свой гнеў на ціхую, яму аднаму ведамую пахмурную ўсьмешку, пакінуў вязьня йзноў без свае «апекі».

Зьбянтэжаная ўтрапёнасьць і безнадзейная немарасьць запанавалі ў Канстанцавым сэрцы. Перад ягонымі вачыма была цёмная непраходная сьцяна, зрок упінаўся ў цемнаваты шэры куток. Ён адгароджваў ад сьвету, гасіў сьвятло й сонца жыцьця, што бегла за сьценамі сваім, недасяжным цяпер Канстанцаму, адвечным поступам. Сярод белага дня ў ягонай душы запанавала чорная ноч. Неўзабаве яго паклікалі на допыт да сьледчага ў пакой. На сьцяне каляндар паказваў травень 1933 году.

Уладзімер Сядура

Замест высокаякасных мастацкіх рэчаў ганчарскія пліткі

Калі дэмакратычны сьвет абыякава і зусім адмоўна ставіцца да існаваньня г. з. «савецкай культуры», а ўважаючы, што культура ў поўным значэньні гэтага слова **творыцца вякамі,** а ня некалькі пяцігодкамі — то кіруючая кліка СССР уважае гэту галіну сацыяльнага жыцьця ў сыстэме СССР за завершаную. Яна мае Міністэрства Культуры СССР, якое выдае свой ворган «Советская Культура», (выходзіць два разы на тыдзень і ўжо дасягнуў 208 нумару), а калі паверыць агенцыі Ройтэра зь Лёндану ад 16-га ліпеня 1953 году, то «... Пантэлейман Пономарэнко, a forceful Byelo-Russian in his 50's, given full pover by Premier Malenkov to organize culture ...»

Нам Беларусам гэты апошні сказ Ройтэра (хоць і не праўдзівы ў сваей першай частцы, бо Панцялейман Панамарэнка ня ёсьць Беларусам, а Казаком) шмат гаворыць аб зьмесьце гэтай культуры, на чале ці ў заплеччу (Міністрам Культуры СССР зьяўляецца Георгій Ф. Александров) якой стаіць П. Панамарэнка, і зусім ня ўводзіць у зьдзіўленьне, калі апрача загалоўка ў памянутым часапісе «... Культура», нічога культурнага не знаходзім.

А што гэта не галаслоўе, а праўдзівыя факты, я тут наводжу водгук нейкага Евг. Ефремова, зь Менску, які ёсьць зьмешчаны ў рубрыцы «Адказы і Водгукі» ў 205 нумары «Советской Культуры» за 25-га кастрычніка сёлета.

«У артыкуле — піша Ефрэмаў — А. Юроўскага „Захаваць і разьвіваць народнае мастацтва" — надрукаваным ў № 108 „Советской Культуры" за 9-га верасьня, было закранутае пытаньне маючае вялічэзнае значэньне для мастацкіх прадпрыемстваў (промыслаў) ня толькі Расейскай Фэдэрацыі, адылі і другіх рэспублік. Вось чаму мне і хочацца — піша Ефрэмаў — сказаць некалькі слоў аб народнай творчасьці Беларусі, аб стане мастацкіх калектываў і іхным кіраўніцтве.

«Ткацтва і вышываньне — узапраўды масавае мастацтва Беларусі. Вытканыя рукамі сялянак настольнікі, посьцілкі, ручнікі, вышытая вопратка, фіранкі выяўляюць надзвычайнае мастацтва, творчую вынаходлівасьць і багаты мастацкі густ таленавітых беларускіх здольніц.

«З даўна славяцца ў Беларусі і шмат другіх мастацкіх промыслаў: як барысаўская цэраміка, разьба па дрэву, прадукцыя фарфуровых і хрустальных вырабаў. На сяньня налічваецца да **дваццаці** калектываў Беларускай Прамысловай Каапэрацыі, якія выпускаюць мастацкую прадукцыю.

«Высокамастацкія ручныя вырабы менскага калектыву мастацкай вышыўкі „20 гадоў Кастрычніка" выстаўляюць свае экспанаты ня толькі на рэспубліканскіх, адылі і на міжнацыянальных выстаўках.

«Аднак гэта ўсё выробляецца ў вадзіночных экзэмплярах. І ў наша штодзённае жыцьцё гэтыя прадметы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва амаль не ўваходзяць.

«Праўда, у вапошнія два-тры гады (прызналіся нарэшце пра свой дабрабыт) у магазынах беларускіх гарадоў зьявіліся дываны, мастацкія вырабы шкляных заводаў і фаянс. Адылі яны стандартныя, у іх няма своеасаблівасьцяў, што ёсьць ў народна-нацыянальным мастацтве.

«Прадукцыя ганчарна-цэрамічнага калектыву гораду Барысава — медзьвядзі, каты-скарбонкі, вазы, бочачкі — сьветчаць аб яўным упадку гэтае галіны творчасьці.

«У грубых па тэхніцы, нізкаякасных вырабах калектыву, цяжка знайсьці сьляды мінулага высокага мастацтва барысаўскіх майстроў. Цяпер спасылаючыся на неабходнасьць выпаўняньня фінансава-вытворчых плянаў. кіраўнікі калектыву амаль поўнасьцю перавялі прадпрыемства для **вырабу ганчарных плітак на будаўніцтва (!)** (пад. М.В.)»

Паказаўшы на беларускае народна нацыянальнае «надзвычайнае мастацтва» і «багаты мастацкі густ таленавітых беларускіх здольніц», савецкая культура якіх **заставіла** выробляць «ганчарныя пліткі» (?!), Ефрэмаў паставіў сабе і пытаньне: «Чаму на выстаўках мы відзім высокамастацкія сапраўды нацыянальныя вырабы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, а ў прадажы толькі стандарт, манатоннасьць і ніскаякасныя рэчы?»

На гэта пытаньне зусім лёгка адказаць: усё нацыянальнае нерасейскіх народаў СССР, пачаўшы ад Замежных Прадстаўнікоў у ЗН да найдрабнейшых вырабаў барысаўскай цэрамікі, і ёсьць толькі выстаўкай, па за эстрадамі якой пры сучаснай каляніяльнай сыстэме на Беларусі, нідзе ні ў чым няма беларускага зьместу!

Канкрэтна: усё беларускае толькі і робіцца для выставак, па за стаянкамі якіх агулам і ў рожніцу на Беларусі **пануе расейшчына!**

Аднак сказаць такую праўду сучаснаму расейскаму акупанту Беларусі — гэта засудзіць сябе на сьмерць на Калыме!

І бедны сп. Ефрэмаў, шукаючы гэтым другіх прычын, піша: «Перадусім таму, што неправідловая існуючая сыстэма прадукцыйнага плянаваньня і ўліку выпаўненьня прадпрыемствамі зададзеных ім плянаў. Дасьветчаньні калектыву „20 гадоў Кастрычніка" паказалі, што самая здольная і дасьветчаная вышывальніца, працуючы творча, гэта значыць не па ўстаноўленаму стандарту, заданьняў па пляну выканаць ня можа.

Вось наглядны абразок **прадукцыі культуры** ў СССР! Адылі думаецца, што каб было «нацыянальнае плянаваньне», то і пры такой «неправідловай існуючай сыстэме», нешта «надзвычайна мастацкае», «таленавітымі беларускімі здольніцамі» было-б створана і для «быту штодзённага жыцьця» з «асаблівасьцяў народна нацыянальнага мастацтва» — толькі што гэтага «нацыянальнага плянаваньня» для карыстаньня ў штодзённым жыцьці **няма!**

Дзеля гэтага ей прыходзіцца «гнаць» найбольш упрошчаны стандарт, упатрабляючы ў гэты самы час найдаражэйшыя матар'ялы, як натуральны шоўк, крэпжаржэт, шыфон, дзеля таго, што і яны ўваходзяць у вагульную вартасьць вырабаў і памагаюць сваёй вартасьцю выпаўняць плян.

Яно за нацыянальнае!?

Прадоўжваючы свой водгук, сп. Ефрэмаў, загубляваючыся ў утопіі плянаваньня мастацкай вытворчасьці, піша: «Неправідловае плянаваньне затрымлівае разьвіцьцё і другіх калектываў! Арганізацыі, ад каторых непасрэдна залежыць мастацкая прамысловасьць Беларусі, — Беларускі Прамысловы Савет і Міністэрства месная і топліўнай (О іронія лёсу! Міністэрства топліўнай прамысловасьці кіруе мастацтвам!!!) прамысловасьці, зьяўляюцца перадусім гаспадарчымі ворганамі і зусім ня цікавяцца пытаньнямі мастацтва.

«Пры Беларускім Прамысловым Савеце існуе экспэрымэнтальная лябараторыя, пакліканая завяршаць мастацкую прадукцыю прамысловых калектываў. Але на жаль, яна выключна вядзе экспэрымэнты ў галіне вышыўкі.

«Ня цікавіцца прыкладным мастацтвам і Міністэрства Культуры Беларускай ССР. А ці-ж яно не павінна углыбляцца ў пытаньні мастацкай прамысловасьці, упрыгожаваючай штодзенны быт савецкага чалавека?»

Гэта пытаньне сп. Ефрэмаў пакідае адкрытым. І я тут на яго адкажу. Міністэрства Культуры Беларускай ССР павінна гэтым цікавіцца, адно толькі, што ў гэтым Міністэрстве, апрача прыметніка «Беларускае», **нічога і нікога няма!**

Спадару Ефрэмаў, ці-ж Вы не бачыце, што там сядзяць Расейцы і другія прыблуды з інтэрнацыянальнага сьметніка? Ці-ж Вы не бачыце, што яны не жадаюць цікавіцца і ня цікавяцца такімі вялікімі рэчамі на Беларусі, як Беларускі Тэатр Опэры і Балету, ці Беларускі Дзяржаўны Тэатр імя Янкі Купалы, а арганізуюць для **задавальненьня сваіх шавіністычных жаданьняў,** свае расейскія тэатры, ды навет выдаюць, **выключна для сябе** (як-жа іначай гэта можна зразумець!?) у пятай пяцігодцы «Советскую Белоруссию», газэту на чужой мове!

Вось сп. Ефрэмаў, не плянаваньні тармозяць разьвіцьцё беларускага народна нацыянальнага мастацтва — а акупацыя Беларусі — адумыслова насланы Масквой расейскі элемэнт, які ня ведае ані мовы, ані мастацтва, ані звычаяў беларускага народу!

Канчаючы свой кароткі водгук, сп. Ефрэмаў піша: «Садзейнічыць разьвіцьцю прыкладнага мастацтва мог-бы і Беларускі Саюз Савецкіх Мастакоў ды этнаграфічная група Інстытуту гісторыі Беларускай Акадэміі Навук. Адылі і яны трымаюцца на ўбоччы, не бяруць практычнага ўдзелу ў працы ўстаноў, (акадэмікі пры спаўпрацы з работнікамі топліўнай прамысловасьці[!]), кіруючых мастацкай прамысловасьцю».

Не бяруць і ня возьмуць удзелу!!! Яны добра памятаюць, што тыя, каторыя прынялі ўдзел, былі пастраляныя і сасланыя на Сібір, як «нац-дэмы», сучаснымі Мураўёвымі на Беларусі!

«Гэта неабходна — піша сп. Ефрэмаў. — Ня можна дапусьціць (бязумоўна што так!), каб з за перакручанага паняцьця (што беларускі нацыяналізм паложыць на лапаткі РСФСР) запатрабаваньняў плянаў блакітныя каты з гліны і нягустоўныя мядзьведзі-скарбонкі выціскалі ў нашым быце (беларускім нацыянальным мастацтве) сапраўды мастацкія вырабы, зробленыя жывой творчасьцю народных талянтаў». Так!

Мікола Вярба

▼▼▼▼▼▼▼▼▼▼▼▼▼▲▲

БЮРО ІМКА Ў ШАРЛЕРУА

Каб адказаць на шматлікія просьбы, прысыланыя ў ІМКА, новае бюро гэтае арганізацыі адкрыта ў Шарлеруа й будзе рэгулярна функцыянаваць, пачынаючы ад 1-га сьнежаня сёлета.

Дні наведваньня будуць наступныя: аўторак, серада, пятніца — ад гадз. 9-ае да 11-ае й ад 15-ае да 18-ае.

Бюро займецца ўсімі пытаньнямі ў справе пашпартаў, візаў, эміграцыі, перакладаў, стараньняў перад уладамі, культурнае, спартыўнае й адпачынковае дзейнасьці.

Дапамогу ІМКА нясе ўсім бязь ніякае розьніцы, нікога не забавязваючы за ўслугі.

Бюро будзе функцыянаваць пад адказнасьцяй сп-ра Парашыні, які зьяўляецца Дзяржаўным Сакратаром Дапамогі Чужынцам.

Больш дакладнасьці

(ПІСЬМО З АЎСТРАЛІІ)

Богу дзякаваць, у Аўстраліі беларускае грамадзкае й культурнае жыцьцё жыве і ёсьць пэўныя дадзеныя, што жыцьцё яно будзе надалей і ўложыць належны ўклад ў нашую агульную справу. Аб ім беларускую грамадзкасьць інфармуе дакладна й рэгулярна газэта «Бацькаўшчына». Ёсьць вельмі карысным, што «Бацькаўшчына» зьмяшчае справаздачы аб дзейнасьці й працы Беларусаў з усіх краінаў расьсяленьня нашае эміграцыі. Гэта бадай адзіны найбольш поўны рээстр нашай дзейнасьці, які ў будучыні будзе мець сваю цану. Сяньня карыстаемся гэтымі справаздачамі дзеля шляхотнага спаборніцтва ў ладжаньні розных сьвяткаваньняў, бяром адныя ад другіх прыклад, а можа самае галоўнае, што дзякуючы ім мы ўсе пачуваемся аднэй цэласьцю, ня гледзячы на тысячы кілямэтраў, якія нас дзеляць.

За гэта мы чытачы і ўдзячныя як рэдактару «Бацькаўшчыны», гэтак і карэспандэнтам газэты.

Але побач гэтых карысных бакоў ёсьць і бакі адмоўныя. Колькі нам ня прыходзіцца чытаць справаздачаў, яны амаль заўсёды інфармуюць толькі аб пазытыўных бакох, адмалёўваюць дзейнасьць заўсёды ў прыгожых хварбах. Бакі-ж слабыя і выразныя заганы старанна прамоўчваюцца. Калі аднак час ад часу і ўспомніцца нешта аб няўдачы, дык надта-ж асьцярожна і нявыразна, а аб благіх рэчах наагул нічога нельга знайсьці. Якраз гэта і ёсьць адсутнасьцю дакладнасьці, у выніку чаго ня раз дапускаюцца памылкі, якія ў далейшым ня могуць быць выпраўленыя.

А гэта шкодзіць нам і ў нутраным нашым жыцьці, а тым болей у рэпрэзэнтаваньні нашае нацыянальнасьці навонкі. І ўжо ў нас звыкліся з гэтым і таму кажуць: «Рабі, як зробіш, усёроўна аб благім ніхто не адважыцца сказаць ані напісаць». Бо бывалі выпадкі, што знаходзіліся такія адважныя й гаварылі голасна аб недахопах, дык іх адразу абзывалі апазыцыянерамі, а то й наагул ворагамі грамадзкай дзейнасьці. Дык і ня дзіва, што цяпер ніхто і не адважваецца чапаць недаробленага ці перакручанага, бо ўсё-ж і ня міла і ня прыгожа трапіць у апазыцыянеры ці яшчэ пад горшы ярлык. Вось яно ў нас і завялося — «рабі, як зробіш». А тымчасам шкода ад гэтага расьце й шырыцца.

Дык я адважуся вось упяршыню зьвярнуць увагу на рэчы недаробленыя і перакручаныя, каб дапамагчы іх выправіць і каб зьвярнуць увагу нашай грамадзкасьці аб патрэбе дакладнасьці ў нашай дзейнасьці і ў інфармацыі аб ёй. Таму што я жыву ў Аўстраліі, мне найбольш ведамая грамадзкая й культурная праца якраз тут, дык аб ёй і клапачуся.

Вось ляжаць перада мной два нядаўныя нумары «Бацькаўшчыны»: нумар 32—33 за 29 жнівення і нумар 34 за 12 верасьня. Гэтыя нумары ў Аўстраліі яшчэ «сьвежыя». Там я знаходжу справаздачу зь дзейнасьці беларускага аддзелу на міжнацыянальнай выстаўцы ў Пэрт, напісаную Данатам Сьвільскім, і справаздачу зь дзейнасьці Згуртаваньня Беларусаў у Вікторыі, напісаную Маханеўскім.

Бясспрэчна, гэтыя дзьве арганізацыі ёсьць дзейнымі і карыснымі, зрабілі й напэўна яшчэ зробяць шмат добрага, аднак шмат чаго выпусьцілі з увагі і гэтым зрабілі шкоду ў галіне рэпрэзэнтацыі мастацкай творчасьці нашага народу. Вось гляджу на фотоздымку выстаўкі. Сумна, што ўсе з мастацкага боку лепшыя і характэрныя беларускія тканіны і дзяружкі, настольнікі і ручнікі схаваныя па кутках. На першым пляне пераважаюць яскравыя пярэстыя сэрвэткі і падушкі навет зь небеларускімі матывамі. На манэкіне, убраным у прыгожую беларускую нацыянальную жаночую вопратку, чамусьці начэпленыя рознакалёрныя істужкі. Сьвятыя іконы бяз увагі параськіданыя на стале. А справаздача малюе ўсё вельмі прыгожа ў ружовых хварбах. Пярэстыя макаткі, якіх скрозь поўна, не маглі нічога сказаць аўстралійскаму гледачу аб мсатацкіх здольнасьцях нашай жанчыны. А чапляньне істужак да жаночай нацыянальнай вопраткі — гэта абраза нашай жанчыны, бо яна іх ня носіць. Ці вынес уражаньне аб глыбокай рэлігійнасьці беларускага народу аўстралійскі сьвятар ці пабожны сьвецкі чалавек, бачучы нядбала параськіданыя сьвятыя іконы? **Няхай гэтыя** словы ня будуць дакорам беларускім вэтэранам у Пэрт, але няхай яны зразумеюць іх, як заклік да ўважлівасьці і дакладнасьці ў іхнай далейшай працы. Магчыма вэтэраны-жаўнеры чаго-небудзь і ня ведалі, дык няхай гэтыя словы будуць дакорам для тых, якія ня прыйшлі з дапамогай вэтэранам у наладжаньні выстаўкі.

Сп. Маханеўскі піша ня менш прыгожа і на падмацаваньне напісанага падае лікі й стаж. Ня буду на іх затрымлівацца, закрану, толькі некаторыя мамэнты. Сп. Маханеўскі піша: «Былі сабраныя грошы на нацыянальныя касьцюмы, у якіх пазьней спатыкалі каралеву Альжбету і выступалі на розных міжнародных імпрэзах». Трэба толькі цешыцца з удзелу Беларусаў у падобных імпрэзах, ды толькі, на жаль, і тут ня ўсё было ў парадку, каб не сказаць горш. Мужчынскія вышытыя кашулі і прыгожыя паясы не гарманізавалі з жаночымі касьцюмамі. Гэтыя апошнія былі зусім небеларускія: вузкая спадніца ў дробныя хвалды, маленькі хвартух, гарсэцік з выкрунтасьлівымі бліскучкамі на фроньце, на галаве чапец ізноў-жа з такімі бліскучкамі.

Калі-б я ня знаў тых асобаў, якія былі апранутыя ў гэтыя «нацыянальныя касьцюмы», ніколі-б не сказаў, што гэта маюць быць Беларускі. Хутчэй-бы я іх прыняў за нейкую групу «эспэранто». І вось, на жаль, гэтае «эспэранто» ёсьць і ў нас і як-жа дрэнна яно нас рэпрэзэнтуе. Апрача гэтага яно пагражае зьнішчыць нашую старую традыцыю і спрычыняецца да адарваньня нас — эміграцыі ад нашага народу. З гэтай модай «мэльбурнскага крою» трэба станоўча змагацца тут у Аўстраліі, як і наагул на эміграцыі.

Спадар Маханеўскі жадае далей посьпехаў у далейшай працы арганізацыі, пажадаю і я ім посьпехаў, але перадусім пажадаю, каб арганізацыя зрабіла нацыянальны касьцюм для жанчын такі, каб ён запраўды рэпрэзэнтаваў прыгожую народную вопратку Беларускі і гэтым лучыў нас з нашым народам, а не аддаляў нас ад яго. Сумна яшчэ гэта й таму, што гэта здарылася якраз у Мэльбурне, дзе паводля сп. Маханеўскага жывуць і працуюць выдатныя беларусаведы. Цікава, ці праца над вывучэньнем беларусаведы не нагадвае ўспомненага факту з вопраткай?

Няхай-жа гэтыя мае шчырыя выказваньні нікога ня зьнеахвочваюць да далейшае працы, я гэткім чынам хачу толькі прасіць больш увагі і дакладнасьці да рэчаў дарагіх кажнаму Беларусу,

(Заканчэньне на 7-ай балоне)

ВЛАСТ (ВАЦЛАЎ ЛАСТОЎСКІ)

Адзінокі

ЭПІЗОД З ЖЫЦЬЦЯ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ

Палац перад ратушам у Вільні. На мураваным падвышэньні стаіць магістрацкі ўрадовец, ліцытуючы рэчы даўжбітоў. Яго абступае гарадзкая публіка: мяшчане, мяшчанкі, купцы, сьвятары абодвых законаў, студэнты, якія вучацца ў замежных унівэрсытэтах, чэрнядзь.

Урадовец:

Во гэту груду кніг, панове,
будзем прадаваці,
хто купіць ахвочы
просім аглядаці!

(Цікавыя падыходзяць да кніг, зваленых у груду на пляцы).

I студэнт: (разгортваючы грубы фаліянт, да свайго калегі):
Старасьвецкім, роўным пісана ўставам;
многа працы, добрая аправа,
ды, на жаль, навейшых тут дарма шукаць ідэяў.

II студэнт:
Усё-ж прыгожы гэты завіток із зьмеяў!
Каб ён быў у боскім стылю адраджэньня,
я-б гатоў быў даці...

III студэнт (сьмяючыся):
Скажаш, чэсьць свайго іменьні!..
Мала тут лаціны, — болей усё букі...
Ёсьць у простай мове для паспольства друкі...
Не, шукаць дарэмна тутака, што жывое,
У духу гуманізму... Больш усё такое,
не для нас, асьвету знаюць што замежную,
творы Аліг'еры, Гуса думку бунтэжную...

I манах:
Во так карае Бог рушыцеляў закону!
Яго-ж сьвятыя словы Францiш крануў рукою
у кнігах, ім самым наноў надрукаваных...

I мешчанін:
Такіх даўней каменьнем пабівана!

II мешчанін:
І моладзі ў навуку, рубалі гэткім руку.

II манах:
Вось ён ідзе... Бязбожнік!

III мешчанін:
Ён толькі новамоднік;
Бязбожнасьці няма ў ім.

I манах:
Пракляты вы да веку, што мудрыце ў пісьме;
што анельскай рукой накрэсьлена было!

I Францішканец:
Свае яго ня любяць,
затое, бач, і губяць.

II Францішканец:
А што-ж у іх усё пайшло?

I Францішканец:
Ён кнігі пераклаў у мову іх прыродную,
Яны-ж работу ўсю яго прызналі за нягодную.

I пан:
Прост дзіва: ён навукі скончыў многа
І доктарам сябе мянуе,
А сам гарнецца да паспольства
І кнігі ім друкуе?!

II пан:
Што кнігі для мяшчан тутэйшых,
і цёмнага паспольства. Дзіўна!
Ня бачу мудрасьці я ў ім,
бо-ж гэта прост наіўна!..
Тут, дзе шляхты род зь Італьскае зямлі
вядзе пачатак свой, — хоць, праўда, агрубеў
між гэтага народу, — усё-ж, традыцыі і кроў,
павінны падказаць, што мы, ад шляхты да паноў,
к лаціне вінны павяртаць!
А гэтых, шкодных пісьмакоў паспольных
да ката даць!

Урадовец:
Ацэнены на копы дзьве,
во тыя кнігі ўсе,
хто з вас, панове, болей?

Адкрыцьце Беларускага Дому у Торонто

БЫЛО ЎСЯК...

Пачалося гэта даўно, гадоў таму каля пяці. Было нас няшмат, але грамада нашая павялічвалася. Ды ў вадно месца сабрацца задумалі, асесьці стала, каб арганізацыю сваю залажыць, бо-ж цяжка нэзарганізаваным у чужым моры раду сабе даць.

Працавалі. Паволі й без разгалосу, але ўпорыста, сыстэматычна. Кажнага новага роднага брата ў свой гурток уцягвалі. Мацнелі. Адзін другога на духу падтрымоўвалі.

Не было нічога, ні царквы ні дому свайго. Па прыватных кватэрах, па чужых кутках бадзяліся. Арганізацыя адрыс свой на год разоў колькі мяняла. Цяжкасьці й нявыгоды ў грамадзкай працы былі вялікія. На міжнародных мітынгах і дэманстрацыях Беларусаў рэпрэзэнтаваць трэба было. Слаба з намі лічыліся. Было нас малавата, нічога свайго мы ня мелі.

І на агульным сходзе пастанавілі сталае сваё гняздо залажыць, дом свой собскі купіць. Каб кажны, свой і чужы, ведаў, дзе цэнтр наш, каб людзі ня губляліся, каб чытальню-бібліятэку сваю адкрыць, царкву родную ўладзіць.

«ПРОЦЦУ ЦЯЧЭНЬНЯ ВАДЫ ЗМОЖА ТОЛЬКІ ЖЫВОЕ ПАПЛЫЦЬ»...

Паплылі ахвяры. Малыя й большыя. Зблізка й здалёка. Для розных людзей даляры розную вартасьць маюць. Адны ад шчырага сэрца давалі, іншыя толькі абяцанкамі і пацяшалі. І найцяжэй прышлося тым, што самі найбольш злажылі, 'ды да іншых хадзілі й езьдзілі, напаміналі, спанукалі, прасілі, тлумачылі. Бо на гэтых, найбольш ахвярных у грашох і ў працы, уся арганізацыя, усё нацыянальнае жыцьцё трымалася. Бо-ж ведаем, што вада да берагу добрае й благое прыносіць. Так і ў нас...

Прыяжджалі новыя Беларусы зь Нямеччыны й Францыі, з Ангельшчыны й Бэльгіі, і Бог ведае яшчэ адкуль... Адныя зь іх у лясох, па фармах пагубляліся й сьлед па іх прастыў. Іншыя адразу да працы прыступалі, памагаць стараліся. Былі-ж і яшчэ іншыя. Такія, што пачалі замест згоды сваркі ўносіць, аднаго на другога нацкоўваць, дзяліць на ўсходнікаў і заходнікаў, на інтэлігенцыю й мужыкоў, на праваслаўных і іншых, на кананічных і некананічных, каб так адзінай нашай нацыянальнай арганізацыі зьмінае джала зззаду ўсадзіць, каб хварэла, гніла, распадалася...

Але дарэмна! Час лекар добры. Здаровае засталося, хворае адвалілася, адыйшло, спарахнела, рассыпалася. Пэўны час прабавала яшчэ збоку зьвягаць. Ды дарма.

Прыбывалі ахвяры на дом, прыбывалі й новыя людзі. Дужэлі. Мацнелі. У цяжкім змаганьні за хлеб штодзённы, за свою грамадзкую вагу, за арганізацыю, за царкву родную памалу гартаваліся, выраблялiся, вучыліся. Цьвёрда пазыцыю сваіх трымаліся, з правільнага нацыянальна-палітычнага шляху ня зыходзілі.

І — вытрымалі. Нарэшце й дом свой купілі. Каб Царкву сваю родную, Беларускую Праваслаўную Аўтакефальную, яшчэ адным Прыходам узбагаціць. Усемагутнага дапамогі для вызваленьня Бацькаўшчыны шматпакутнай прасіць...

ВІТАЕМ УЛАДЫКУ

Вечар. Пятніца 19-га лістапада. Чыгуначная станцыя ў Торонто. Нецярпліва чакаем цягніка зь Нью Ёрку. Між намі настаяцель нашага Прыходу а. М. Мацукевіч, прадстаўнікі Царкоўнага Камітэту ды грамадзкіх арганізацыяў.

Зь нявымоўнай радасьцяй спатыкаем нашага дарагога Ўладыку. Яго Высокапраасьвяшчэнства вітаецца й багаславіць усіх нас. Ад станцыі едзем на прыватнае памешканьне аднаго зь сяброў царкоўнае грамады.

Чыстым белым абрусам засьцеленыя сходы перад парсгам хаты. Роўным ясным полымем гараць запаленыя на стале сьвечкі. На талерцы традыцыйныя беларускія хлеб і соль. Каля парогу хор пяе «Цару Нябесны»... Усе вельмі ўзварушаныя. Яго Высокапраасьвяшчэнства кератка молiцца перад увакодам і багаславіць прысутных. Сярод іх Высокадастойны Госьць знаходзіць даўных знаёмых і тых, імёны якіх неразлучна зьвязаныя зь беларускай царкоўнай і грамадзкай дзейнасьцю ў Канадзе. І супольная малітва «Ойча наш» як фіміам ня сецца ўгару перад накрытым і застаўленым стравамі сталом.

Супольная шклянка віна. Уладыка ўзварушаны нашым скромным прыняцьцем. Дзякуе й цешыцца разам з намі. У супольных прыемных гутарках скора праходзяць пару гадзін.

З КАНАДЫ Й З-ЗА МЯЖЫ

едуць сёстры й браты нашыя ў Торонто, каб супольна грамадзкі Дом і Царкву высьвяціць, супольную малітву да Бога ўзьнесьці. Усю ноч гарыць сьвятло на 1000 Дандэс Вэст. Чакаем нашых дарагіх гасьцей з Клiўлэнду. Прыяжджаюць раніцою. У іх ліку 18 асоб ведамага ўжо ўсюды Беларускага Аматарскага Драматычна-Мастацкага Гуртка. На чале іх кампазытар М. Куліковіч і сп. А. Каханоўскі. Сардэчна вітаем, і, ня трацячы часу, адводзім на месцы адпачынку.

Раніцою ў суботу, 20-га лістапада, прыяжджаюць нашыя суродзічы з Монтрэалю, Кобурга, Садбуры, Стратфорду, Лёндану й Ашавы. Аглядаюць дом, Царкву. «Але цудоўна зроблена, нічога тут няма лішняга», цьвердзяць тыя, што перш раз пабачалі нашую ўпрыгожаную Царкву.

Скромная яна выглядам і месцам, бо толькі ў франтавой частцы першага паверху памясьцілася, але багатая духам і вытрымавалася будаўнікоў яе. Бо зьяўляецца першым вугольным каменем БАПЦ у Канадзе. Бо за ёю паўстануць іншыя, будуць яны расьці й мацнець, каб спрычыніцца да перамогі праўды, каб славіць Госпада нашага.

ПАМАЖЫ-Ж БОЖА!

Субота, 3-яя гадзіна папаўдні. Шчыльна перапоўненая вернікамі ня толькі Царква, але й увесь дом. З хлебам і сольлю спатыкае Царкоўны Староста Высокапраасьвяшчэньнейшага Ўладыку Васіля, кветкамі, пасьпанымі ручкамі дзяўчатак, усьцілаецца Яму дарога з вуліцы аж да Царквы. З сотняў грудзей плыве шчырая малітва да Ўсемагутнага, каб дараваў нам грахі нашыя, каб і далей памагаў нам у будаўніцтве Сьвятыняў Ягоных, вызваліў зь няволі шматпакутных братоў і сёстраў нашых удома, і тых, што на катаргах і высылках прабываюць...

Цудоўна сьпявае царкоўны хор пад кіраўніцтвам сп. кампазытара Куліковіча. Многія ўзварушаныя вернікі выціраюць сьлёзы. Бо хто можа застацца тут неўзварушаным? Высьвячаецца новая Сьвятыня БАПЦарквы, яшчэ адна цьвярдыня гарачых малітваў да Ўсявышняга, месца сустрэчы перад Прастолам Усемагутнага, каб прасіць Ласкі Ягонай, каб маліцца за вызваленьне Бацькаўшчыны, за долю братоў і сёстраў нашых, дамы якіх абрабаваныя, над краінах якіх пануе крывавы серп і молат ненавісьніка Божага...

Пасьля больш гадзіннае багаслужбы, Уладыка Васіль, пры сьпеве хору, высьвячае і ўвесь Дом. На заканчэньне Яго Высокапраасьвяшчэнства чытае ўзварушальную Малітву за Беларускі Народ ды з шматлікіх грудзей плыве мілагучна «Магутны Божа».

КАНЦЭРТ БЫЎ ВЯЛІКІМ ПОСЬПЕХАМ

Адбыўся ён у вялікай канцэртнай залі школы Гарбэрд Калыджэт, куды зьвілася амаль 300 асоб — нашых суродзічаў з Торонто й ваколіцаў. сваіх і чужых запрошаных гасьцей. На канцэрце быў прысутны й Высокапраасьвяшчэньнейшы Архіяпіскап Васіль.

Канцэрт складаўся зь дзьвёх частак, аб якіх асобна можна было-б напісаць доўгую рэцэнзію. Хор Кліўлэндзкага аддзелу БАЗА пад кіраўніцтвам слаўнага нашага кампазытара сп. М. Куліковіча выканаў шэраг песьняў, аўтарам музыкі якіх паважна быў сам кіруючы кампазытар. Песьні народныя, патрыятычныя, бытавыя й жартоўныя.

На асаблівую ўвагу заслугоўвае маладая салістка І. Каляда, якая навет добра выканала арыю з опэры Пучыні «Тоска», наступна «Калі-б я сонейкам» Шопэна, і народную «Ой зарадзілі», а таксама маладая салістка Р. Шыкалюк, якая вельмі ўдала выканала народныя лірычныя песьні: «Ой, ты саду», «Вярба», ды народныя жартоўныя: «Ой, ня хочацца маладзі» і «Хлопец пашанькy пахае».

Гэтыя дзьве сябрoўкі цудоўна выканалі два дуэты: «О, Беларусь, мая шыпшына» і лірычна-народную песьню «Ой, сокал, мой сокал». Нядрэнна ўдаўся й жартоўны скеч «Маламоўная», выканаўны Ірэнай Каляда і Янкам Кузьміцкім.

Сп. П. Чопчыц з Монтрэалю дасканала прадэклямаваў сьмешнае апавяданьне Коласа «Паслушная жонка» ды выдатна прасьпяваў «І трэба-ж было здарыцца» й «Халімон».

Чаргова выступалі мужчынскія й жаночыя ансамблі. Мужчынскі ансамбль выканаў народную песьню «Касецкая», і жартоўную «Ой, спад лесу», а жаночы юр'еўскую «Вол бушуе», ды жартоўную бэтлеечную «Антон, Антоніха й каза».

Канцэрт закончыўся выкананьнем сёмушнай абрадавай сцэны «Завіваньне бярозкі», якая сама па сабе была сукцэсам і бадай што аснаўным нумарам вечару, бо ўсім нязвычайна спадабалася.

БАНКЕТ У ЗАЛІ БЕЛАРУСКАГА ДОМУ

адбыўся зараз пасьля канцэрту ў прысутнасьці Высокапраасьвяшчэньнейшага Архіяпіскапа Васіля й шматлікіх гасьцей. Старшыня Галоўнае Управы ЗБК сп. мгр. А. Грыцук ад імя праваслаўных Беларусаў Торонто й ваколіцаў выказаў сардэчную падзяку нашаму дарагому Ўладыцы Васілю за прыезд у Торонто на высьвячэньне Царквы й Дому, бо гэтым Уладыка прынёс усім нам вялікую радасьць і ўзмоцніў наш сьвяточны настрой. Старшыня сардэчна падзякаваў таксама й сп. кампазытару М. Куліковічу, сп. А. Каханоўскаму й канцэртнаму Кліўлэндзкаму гуртку, якія сваімі песьнямі й ахвярнасьцю, зь якой былі зьвязаны іхны прыезд да нас, выдатна спрычыніліся да павялічэньня ўрачыстасьці, і гэтым пацешылі сотні тутэйшых Беларусаў.

«Шмат кідаюць нам пад ногі церняў. Цяжкая дарога да разбудовы Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы. Была яна аднаўляная й занепадала колькі разоў: у 1922-ім, 1927-ым і 1946-ым годзе.

Чаму так? Бо калі толькі яна была адбудаваная, зараз-жа была й абезгалоўленая. Таму будзьце пэўнымі, што нязвычайна моцным зьяўляецца фундамант яе, бо пабудаваны ён на крыві мучанікаў.

Помню вельмі добра нязвычайна цяжкія пачаткі арганізацыі БАПЦарквы на эміграцыі. Мы мелі амаль што адзін Прыход. Але вось, з Божай дапамогай, нам удалося арганізаваць яе ў Бэльгіі й Англіі. І сяньня, дзякаваць Богу, аглядаючыся назад, можам пахваліцца не малымі дасягненьнямі, бо ўжо маем нашую сьв. БАПЦ амаль па ўсіх краінах сьвету, дзе прабываюць праваслаўныя Беларусы.

Апошняя станцыя нашая ў Канадзе, тут у вас у Торонто мяне нязвычайна цешыць. Тыя цяжкасьці, якія прышлося мне перанесьці дасюль пры разбудове нашае сьв. БАПЦ, надта слабыя ў параўнаньні з тэй вялікай радасьцю, якую я перажываю сяньня разам з вамі, і за што дзякую перадусім Богу, а таксама й вам усім», — гаварыў Уладыка Васіль на сыботнім банкеце.

НЯДЗЕЛЬНАЯ ЎРАЧЫСТАЯ ЛІТУРГІЯ

сабрала ў новавысьвячанай Царкве яшчэ больш вернікаў, чым было іх у сыботу. Шмат зь іх засталося звонках, бо самая Царква была перапоўненая Ізноў цудоўна сьпявае царкоўны хор кліўлэндзкага аддзелу БАЗА, яшчэ раз былі вернікі ўзварушаныя архіпастырскім словам Уладыкі, які, між іншым, заклікаў іх памагаць настаяцелю нашае Царквы а. М. Мацукевічу, ды горача маліўся за Беларускі Народ, Беларускую Народную Рэспубліку й за Беларусаў па ўсім сьвеце расьцярушаных.

Таму так цудоўна й ад сэрца плылі словы песьні-малітвы «Магутны Божа» на заканчэньне. Ізноў не адна сьляза ўпала з набалелага сэрца, але гэта была сьляза радасьці й пацехі з нашае перамогі, сьляза нашага трыумфу.

К.

Аб заданьнях беларускага студэнцтва

(Заканчэньне з папярэдніх нумароў)

Да пункту 2-га. Як-бы моцна ня было зарганізаванае беларускае грамадзтва ня толькі на эміграцыі, але і дома, яно ніколі само ня будзе ў сілах процістаўленьня фізычнай агрэсіі з боку Расеі. Для гэтага нам трэба шукаць саюзьнікаў сярод іншых паняволеных Масквою народаў для супольнага змаганьня за незалежнасьць і пасьля для ўтрыманьня здабытай незалежнасьці. Недахоп супрацоўніцтва зь іншымі нацыянальнымі рухамі ў часы рэвалюцыі 1917-га году было адной з галоўных прычынаў, што ані Беларусь, ані Украіна ня былі ў сілах утрымаць здабытай незалежнасьці. Вялікім дасягненьнем у супрацоўніцтве зь іншымі народамі ёсьць паўстаньне Парыскага Блёку. Ідэю неабходнасьці тварэньня такіх блёкаў павінны паддзержываць і пашыраць нашыя студэнты. Трэба старацца мець моцнае супрацоўніцтва з украінскімі студэнтамі і студэнтамі іншых паняволеных Расеяй народаў. Трэба прызнаць, што супрацоўніцтва з украінскімі студэнтамі ня ёсьць дастатковае, а без гармоніі Украіны зь Беларусяй ніколі ня будзе магчымым ніводнаму з гэтых народаў здабыць незалежнасьці. Неабходнасьць супрацоўніцтва процiў агрэсыўнай Расеі трэба пашыраць ня толькі сярод народаў сяньня ўжо фармальна ўлучаных да расейскае імпэрыі, але і сярод народаў сяньня існуючых яшчэ, як сатэліты Расеі. Падзеі апошняй вайны яшчэ паказалі, што нiводзін з гэтых народаў самастойна ня ёсьць у сілах процістаўляцца арганізаванай агрэсіі. Асабліва ясна было відаць на прыкладзе Польшчы, што Захад ня пойдзе ваяваць за штучную імпэрыю Палякаў, не гледзячы на абяцанкі і забавязаньні ўсемагчымымі ваенными саюзамі. Трэба мець надзею, што сярод Палякаў знойдуцца з часам людзі, якія будуць шукаць добрых суседзкіх дачыненьняў зь Беларусамі і Украінцамі, як перадумовы да доўгатрывалай незалежнасьці таксама і для Польшчы. Стоячы на прынцыпе незалежнасьці Беларусі ў яе этнаграфічных межах, нам усё-ж такі трэба паддзержываць думку аб мэтазгоднасьці супрацоўніцтва з Палякамі з мэтай супольнае абароны ад агрэсыўнае Расеі. Галоўнай аднак ідэяй павінна быць фэдэрацыя незалежных дзяржаваў усходняе і паўдзённае Эўропы, якая пры падтрымцы вольнага сьвету і такіх міжнацыянальных арганізацыяў, як Задзіночаныя Нацыі, была-б дастаткова сільнай процістаўленьня такім агрэсыўным нацыям, як Расея на ўсходзе і Нямеччына на захадзе.

Да пункту 3-га. Пры цесным супрацоўніцтве зь іншымі нерасейскімі народамі, уходзячымі сяньня ў склад Савецкага Саюзу, а калі магчыма то і ў супрацоўніцтве з народамі сяньня падпарадкаванымі Маскве. як сатэліты, будзе шмат лягчэй здабыць адпаведны аўтарытэт, прызнаньне і шмат большую падтрымку нашых вызвольных імкненьняў з боку дэмакратычных урадавых колаў Захаду, асабліва важна з боку Задзіночаных Штатаў Амэрыкі. А такая падтрымка, як маральная так і матарыяльная, ёсьць і будзе ў будучыні неабходнай. Нам трэба абавязкава здабываць больш сымпатыкаў сярод уплывовых урадавых колаў Захаду. Паколькі тут справа зь людзьмі вышэйшае эдукацыі, з палітыкамі, нам трэба быць на вышыні культурнай і палітычнай дасьпеласьці, каб магчы ня толькі абараняць рэчава на дэмакратычных прынцыпах нашыя нацыянальныя ідэялы, але таксама каб магчы зацікавіць і прыцягнуць на наш бок данага палітыка. Тут якраз найбольш адпаведнае месца, дзе беларуская студэнтка ці студэнт могуць шмат зрабіць. Дзеля гэтага

(Заканчэньне на 8-ай балоне)

Больш дакладнасьці

(Заканчэньне з 6-ай балоны)

рэчаў сталых, не падлягаючых загадам моды ці нечага падобнага.

Нельга закранутых тут справаў абыходзіць моўчкі, бо яно шкодзіць нам усім. Не асабліва даўно я бачыў фотаздымку ў «Бацькаўшчыне» кіраўніка артыстычнай групы з Монтрэалю сп. Чопчыца і чамусьці і тут рэпрэзэнтант нашай нацыянальнай культуры, па прыгожай беларускай кашулі быў падперазаны ня нашым поясам, а нейкай шырокай шарфай. І мне здаецца, што спатрэбілася гэта толькі дзеля артыстычнай формы. Трэба памятаць аднак усьцяж, што мы ў першую чаргу павінны рэпрэзэнтаваць Беларусь, а гэта справа паважная і ня мае нічога супольнага з настроем ці фантазіяй данага Беларуса ці Беларусі.

Лявон Пільны

Голас з натоўпу:
Ня трэба іх у народ шырыць,
а лепш бязбожныя спаліць!

Манах:
Найлепш спаліць!
Разьвеяць попел зь ветрам!

II студэнт (да калегі):
А я ўсё-ж хачу сабе купіць
адну з тых кніг, што зьмеямі
застаўкі маляваны...

Мешчанін:
Давайце дроў, агню!
Няхай гарыць пагань!

Францішканец:
Мы пойдзем згэтуль, брат,
бо тут благая йдзе гульня!

II пан:
Люблю прастоту нашу,
здаровага ў ёй шмат інстынкту!
Я-б сам ня іншы суд
даў кніжні гэтай,
якая толькі можа далей
у барбарства нас гнаць...
Нам, Крыўцам і Літве,
нашчадкам рымлянаў славетных,
к лаціне трэ вяртаць...

Чэрнядзь (зносячы салому і дровы):
— То-ж, ведама, бязбожнік!
Яшчэ які! Каб ты ўмеў чытаць,
То з кнігаў тых, як той бунтэжнік,
чарцей бы здолеў выклікаць
сабе на ўслугі.
— І думаеш, што чорт-бы мне служыў?
— А то чаму-ж бы не!..

Армянін:
У доўг улез па вушы
праз кнігі ён свае...

Мешчанін:
Давай яго каменьнем,
бязбожніка, што губіць душы!..

Камень трапляе ў Францішка Скарыну і ён абапіраецца аб сьцяну ратушы, зьлева ад натоўпу. У натоўпе выбухае сьмех адначасна з клубамі дыму недзе некім запаленай бярэма саломы.

Скарына:
Горкім палыном шлях мой буяе,
горыч льле ў чару жыцьцё, ня скупіцца,
і супакою сэрца ня знае...
Ох, як-жа цяжка далей так біцца!
Вечнае Праўды Духу Вячысты,
у сьветкі Цябе я корна ўзываю,
сьветч, хоць патомным, поры́ў мой чысты,
шчыра ахвярнасьць клаў я для Краю!..
У садзе віновым нівы айчыстай,
у поце і сьпёцы як я трудзіўся:
кажны расточак духам жарчыстым
грэў я, кукобіў і весяліўся
уродзе мабытнай...
Шмат што якое
ускалыхаў я, шмат і зярнятак,
кволых, быць можа, кінута мною:
у шчырым імкненьні шчыра клаў датак...
Стрэў-жа у вадплату посык зьмяіны,
напасьць нікчэмну, зайздрасьць і здраду,
стаў прад людзьмі вінен бязьвінна...
Колькі балота, подласьці, яду!..
Што пражылося, цяжка сьпісаці:
цяжка і ўцяміць, скуль тое зносьці...
Сілы, цярпліўства, заўтра каб ждаці
між тэй агіды людзкае злосьці.
Зноў-жа вось жоўцю хлеб мой паліты,
дзень мой заслала чорная Марва:
крыж мой цяжкэ... Сілаў нястача...
Дзе-ж Ты, я клічу, Вечная Праўда!?

Паміж Скарынаю і натоўпам праходзяць доўгім цугам гарадзкія жанчыны, вяртаючыся з работы. Ідучы, яны пяюць складзеную Скарынам песьню:

О, Войча наш, Уладар Нябёс!
Хай імя вечнае Тваё
Між нас сьвяціцца векавечна.

(Пад гукі песьні імгла зачыняе абраз).

Власт (Вацлаў Ластоўскі)

Аб заданьнях беларускага студэнцтва

(Заканчэньне з 7-ай балоны)

трэба, каб кажныя беларускія студэнтка ці студэнт мелі ўсебаковыя веды аб Беларусі, яе гісторыі, эканоміцы, сучасным стане на Бацькаўшчыне, жыцьці беларускіх асяродкаў на эміграцыі, а таксама веды адносна працаў і паглядаў паасобных фахоўцаў у нацыянальным пытаньні Савецкага Саюзу. Таксама трэба знаць прынцыпы заходня-эўрапэйскай і амэрыканскай дэмакрацыі, каб магчы ў вадпаведным месцы і часе ды дэмакратычнымі спосабамі абараняць і пашыраць нашые нацыянальныя незалежніцкія імкненьні. Трэба, каб кажны студэнт змог знайсьці вольную хвіліну для сыстэматычнага чытаньня беларускае прэсы, а яшчэ лепш да пісаньня собскіх артыкулаў у прэсу, асабліва ў прэсу навуковага зьместу. Далей, таксама вельмі важна, трэба знайсьці час на чытаньне гістарычных, а таксама і іншых твораў аб Беларусі, як сваіх, так і чужых аўтараў, ды рабіць выпіскі аб усіх тых пытаньнях, якія актуальныя для Беларусі на сяньня ці могуць быць актуальныя на заўтрашні дзень.

Праводзячы сыстэматычна і стала ў жыцьцё закранутыя тут пытаньні, мы можам з надзеяй глядзець ў далейшы прагрэс нашага нацыянальна-вызвольнага руху і можам сьмела глядзець у будучыні нашаму беларускаму народу ў вочы, не саромячыся за наш побыт на эміграцыі, а тыя, якіх лёс пакіне тварыць сваю будучыню на гэты бок акіяну, будуць мець маральнае задаваленьне, што яны не тварылі толькі для сябе самых, але і для іх родных і знаёмых на Бацькаўшчыне.

Развой палітычных падзеяў на сяньняшні час дае надзею і веру, што нашая праца прынясе пазытыўныя вынікі. Захад, а асабліва Амэрыка што раз больш разумеюць імпэрыялістычную палітыку Савецкага Саюзу і тую ролю, якую іграюць нерасейскія народы ў паслабленьні нутранае стабільнасьці гэтае імпэрыі. Такія факты як удзел Беларусаў у радыё «Вызваленьне», запрашваньне беларускіх прадстаўнікоў і прадстаўнікоў іншых нацыянальных эміграцыяў перад дзяржаўныя камісіі Амэрыкі, вывучаючыя савецкую агрэсію, а таксама галасы сымпатыі і падтрымкі з боку некаторых кангрэсмэнаў Амэрыкі ды паасобных палітыкаў Ангельшчыны, сьветчаць аб тым, што пытаньне нацыянальнае падсавецкіх народаў, у тым ліку і пытаньне беларускае, набіраюць міжнароднага палітычнага значэньня. Хаця яшчэ палітыка Кэннэна, палітыка паўстрымоўваньня, пануе на амэрыканскіх унівэрсытэтах, тым ня менш у тактыцы і ў спосабе выкладаньня ейных прынцыпаў можна заўважыць зусім другі тон. Пытаньне нацыянальнае на сяньняшні час яшчэ ёсьць у стадыі вывучаньня і ягонае канчатковае вырашэньне Амэрыканцамі пачуем трохі пазьней. У гэткі час грамадзкая арганізаванасьць, супольнае дзеяньне зь іншымі народамі, ды ў ня меншай меры актыўнасьць грамадзка-выробленай і нацыянальна сьведамай інтэлігенцыі могуць шмат прычыніцца да атрыманьня лепшых, гэта значыць адпавядаючых нашым і нашаму народу, рэзультатаў.

Вось гэта ў васнаўным тыя заданьні, якія гісторыя і сяньняшняе палітычнае палажэньне ўскладаюць на беларускіх студэнтаў на эміграцыі.

А. Дунін

Ліст з Магілёва

(ПЕРАДАЧЫ З РАДЫЁСТАНЦЫІ «ВЫЗВАЛЕНЬНЕ» ЧУТНЫ НА БАЦЬКАЎШЧЫНЕ)

Нядаўна радыёстанцыя «Вызваленьне» атрымала ліст з Магілёва, датаваны паштовай пячаткай з 14-га лістапада 54-га году. Аўтар гэтага лісту, як выглядае зь ягонага зьместу, — гэта вучаніца 10-ае клясы магілёўскае школы. Аднак, няма найменшага сумлеву, што ліст прайшоў цераз патрэбныя цэнзурныя інстанцыі (калі не напісаны самымі «цэнзарамі»), без чаго ён ня трапіў-бы на Захад. Аб гэтым кажуць таксама зьмест і тон лісту, што нагадвае звычайную савецкую агітку.

«Аўтарка» зварочваецца да дыктараў радыёстанцыі «Вызваленьне» з лаянкай на Амэрыку і хвалой «бацькоўскае ласкі» савецкага ўраду. Аднак у лісьце «магілёўскае дзесяціклясьніцы» знайшлося і адно вельмі цікавае сьцьверджаньне. Наша незнаёмая «карэспандэнтка» ўсхвалёвана кажа: «Так, ёсьць і тут яшчэ гэткія людзі, што вераць вашай мане, аднак, на ваш жаль, іх вельмі мала, і ад іх вам будзе вельмі благая падтрымка».

З усяго гэтага, улічваючы прапорцыю праўды й хлусьні ў цэнзураваных савецкіх заявах, мы мусім зрабіць два вельмі важныя й пацяшаючыя вывады:

1) Радыёперадачы «Вызваленьня» чутны на Беларусі й маюць сваіх слухачоў, што змушае савецкую прапаганду змагацца супраць гэтага.

2) На Беларусі ёсьць людзі (дарма «дзесяціклясьніца» запэўнівае, што іх быццам-бы мала), якія вераць вольнаму слову праўды.

Янка З.

Гадавіна Слуцкага Паўстаньня у Брадфордзе

Слуцкае паўстаньне зьяўляецца аднэй з найважнейшых падзеяў у гісторыі змаганьня беларускага народу за незалежнасьць. Кажны год Беларусы годна адзначаюць гэтую слаўную гадавіну, наладжваючы акадэміі, прысьвечаныя памяці Слуцкіх змагароў аддаўшых сваё жыцьцё на аўтар Бацькаўшчыны. Належна і годна адзначыла 34-ую гадавіну Слуцкага паўстаньня і беларуская група ў Брадфордзе (Ангельшчына).

Жалобны малебен-паніхіду адправіў беларускі сьвятар а. Крыт з удзелам мясцовага царкоўнага хору. Пасьля паніхіды ў залі Беларускага Дому быў прачытаны сп. Паўлоўскім рэфэрат, які асабліва падчыркнуў значэньне Слуцкага паўстаньня ў гісторыі беларускага нацыянальна-вызвольнага руху. Акадэмія закончылася адсьпяваньнем прысутнымі «Сьпі пад курганам гэрояў». Зь вялікім узрушаньнем разыходзіліся дамоў удзельнікі акадэміі, аддаўшы чэсьць адважным Слуцкім змагаром.

Камбатант

Гадавіна Слуцкага Чыну у Крэзо

Дня 28 лістапада Беларусы ў Крэзо (Францыя) адсьвяткавалі 34-ую гадавіну Слуцкага паўстаньня: у гэты дзень аддалі належную пашану тым, што «пайшлі паміраць, каб жыла Бацькаўшчына».

Раніцай Рэктар Беларускай Рэлігійнай Місіі ў Бэльгіі а. Ф. Чарняўскі адправіў Божую Службу за Слуцкіх Паўстанцаў і ўсіх тых, што злажылі сваё жыцьцё на аўтар Бацькаўшчыны. Пры гэтай нагодзе сказаў прыгожае казаньне аб значэньні сёлетняга Марыянскага году і перадаў Папскае багаславенства.

Па паўдні ў памяшчэньні мясцовага мэрства адбылася ўрачыстая акадэмія, якую адкрыў старшыня тутэйшай сэкцыі Аб'еднаньня Беларускіх Работнікаў сп. Гасьцеў і прывітаў прысутных. Акадэмія пачалася песьняй «У гушчарах пакрытых імглою». Рэфэрат аб Слуцкім паўстаньні прачытаў сп. М. Булыга. Ад Украінцаў вітаў Беларусаў старшыня ўкраінскай сэкцыі А. У. Р. Ф. сп. Гаўрылец. На ўрачыстасьці былі дэклямаваныя патрыятычныя песьні й адчытаная паэма «Случчына». Акадэмія закончылася адсьпяваньнем беларускага нацыянальнага гымну.

М. Булыга

Паведамленьне

Задзіночаньне Беларускіх Вэтэранаў у Аўстраліі выдала друкам і фото-друкам сьв. іконы: Жыровіцкае Божае Маці, сьв. Эўфрасіньні Полацкай, партрэты аднрыткамі: Вялікага Князя Вітаўта, цэлы рад паштовых картак для калядніх і вялікодных сьвятаў. У найбліжэйшым часе выйдуць партрэты Кастуся Каліноўскага, Янкі Купалы ды сьв. іконы Нярукатворнага Спаса. Маленьне а чашы (для праваслаўных і каталікоў у васобных стылях). Усе гэтыя паштовыя карткі прадаюцца ў цане 5 цэнтаў за штуку, за фото ў колерах (ручное выкананьне алейнымі хварбамі) па 15 цэнтаў за штуку.

Просім усе беларускія арганізацыі намагчы нам у распаўсюджваньні і самым прысылаць заказы, чым паможаце далейшай выдавецкай працы нашай арганізацыі. Хто жадаў-бы мець вылічаныя партрэты або іконы ў павялічаным разьмеры, можа атрымаць усякі фармат. Заказы выконваюцца шыбка й кваліфікавана. Усе заказы просім слаць на вышэй пададзены адрас ЗБВ. Сьв. іконы для цэркваў высылаем задарма.

З. Б. В. у Аўстраліі.

Фэльетон

Дзеяч № 1 або лягерная палітыка

Да папярэдняга нумару «Бацькаўшчыны» я ня чытаў. На гэта былі прынцыповыя прычыны: папершае, я быў пасварыўшыся з Рэдактарам; падругое, я чалавек партыйны, а мая партыя забараняе чытаць рэакцыйную прэсу. Але выйшла так, што з Рэдактарам я пагадзіўся (Мюнхэнскае піва згладжвае шмат непаразуменьняў), і за гэты-ж час пасьпеў пасварыцца зь лідэрам партыі. Гэта мяне прымусіла перагледзець свае папярэднія пазыцыі і зьмяніць дасюлешнюю практыку; мала таго — пастанавіў навет супрацоўнічаць.

Але каб супрацоўнічаць, дык трэба пісаць. У гэтым мастацтве падкаваў мяне крыху той-жа лідэр, за што яму належыцца ад мяне абсалюторыюм з падзякай. Але дзякуем не адбыць — трэба заплаціць. Таму вось і дазволю сабе прысьвяціць яму гэтыя радкі. Прозьвішча ягонага не называю толькі таму, што ўжо па натуры сваёй ён чалавек сьціплы, і рэклямы, асабліва прыперчанай, ён саромеецца.

Была яшчэ й іншая прычына, якая, калі можна гэтак сказаць, звальняла ад абавязку чытаць «Бацькаўшчыну», прынамся ў справах нашага нутранага, беларускага жыцьця. Хіба толькі, каб ведаць, як у нас усё гладка йдзе — так гладка, што пасьлізнуўшыся, і лоб разьбіць можна. Усюды энтузіязм, ахвярнасьць, патрыятызм, сьведамасьць — ну і зразумела — сьпеласьць і выробленасьць. Толькі ад часу да часу цюкне хто ня й так загнанага Астроўскага, Зарэчнага, ну й іншых попкаў ды хмараў.

Затое ў БНР-раўскім лягеры — чысьціня й парадак, навет і плюнуць няма дзе. І толькі бокам чалавек даведваецца, што з гэтага БНР-аўскага лягеру некаторыя, па старой прывычцы, робяць падэпісаўску. Калі гэтыя некаторыя ня маюць завялікіх прэтэнсіяў, дык яшчэ столькі бяды. Горшая бяда зь дзеячамі, ды яшчэ часамі нялягернага разьмеру, што зьяжджаюць да лягернай палітыкі.

Калі ў Ангельца баляць зубы, ломіць крыж ішыяс спалучаны зь люмбаго, сьвярбіць галава і не даюць жыцьця мазалі на нагах, на пытаньне, як ён маецца, ён адказвае: «Thank you, very well». Гэта ўжо такая ангельская натура — іхны гонар не дазваляе дзяліцца зь іншымі сваім няшчасьцем. Але пры першай нагодзе гэты-ж Ангелец ляціць да лекара, каб выганяць свае хваробы, часамі навет і ўяўныя. Аднак ёсьць і іншыя катэгорыі людзей — тыя, што баяцца прызнацца да хваробы. Гэткі ногі выцягне, але будзе маўчаць. Тут ужо ня гонар уваходзіць у гульню, а простае-прасьцюсенькае пачуцьцё меншавартасьці. Моцны не баіцца прызнацца перад сабой і іншымі, што й ён можа часам быць слабым; інакш ён ніколі ня выкарыстае поўнасьцяй свае моцы.

А ў нас — Беларусаў — ці таксама часамі не баляць зубы? Баляць, ды яшчэ як. Якая-ж у нас прычына маўчаньня? На гэта, чытачу, адкажы сабе сам.

І вось, набраўшыся злосьці, хачу сяньня пагаварыць аб адным такім зубе. «Ша! — чую ўжо крык — можа й аж зза мора — «ня выносіць сьмецьця з хаты!...» А я кажу — для дабра агульнае справы не зашкодзіць і вымесьці хату — хоць пад Каляды...

Няма дакладнай меркі на тое, калі лепш маўчаць, а калі гаварыць. Але пэўныя крытэрыі ўсё-ж існуюць: калі маўчаньне прыносіць больш шкоды, дык трэба гаварыць. І гэты мамэнт прыйшоў.

Гэты балючы зуб — адзін з нашых дзеячоў. Назавем яго дзеячом № 1, каб ня блытаць пасьля зь іншымі. І вось ён, будучы яшчэ на Беларусі, а пасьля ў незаўсёды добрай памяці лягерах ДП, рабіў палітыку. Палітыку ня лягерную — самую запраўдную, у меру таго, як толькі на гэта пазвалялі магчымасьці. Аднадумцы яго шанавалі, ворагі — баяліся. У шмат якіх пытаньнях і для шматлікіх ён быў апошняй інстанцыяй. Было гэтак яшчэ даволі доўга пасьля заканчэньня лягернага пэрыяду. Але вось прыйшоў мамэнт, калі палітычныя колы, рэпрэзэнтантам якіх навонкі быў доўгі час дзеяч № 1, дазволілі сабе на дзёрзкасьць не згадзіцца з адным дыпляматычным рухам гэтага дзеяча. Ад таго часу ён зрабіў пераацэнку вартасьцяў ды прызнаў усю дзейнасьць тых палітычных колаў за няправільную, апартуністычную, а то і... здрадніцкую. Праўда, працы ён не закідаў, і ў іншай галіне яшчэ раз выказаў свае арганізацыйныя й дыпляматычныя здольнасьці. Усё-б было яшчэ добра, і навет зразумела, каб гэткі быў фінал — кажны чалавек мае свае слабасьці. Нажаль, гэта быў толькі пачатак...

Дзеяч № 1 заеўся. Заеўся й пачаў ганьбіць усіх і ўсё. Калі некаторыя адзінкі, дзейнікі й прэса пачалі рэагаваць — праўда, мо незаўсёды ўдала — дык гэта дадало толькі яму газарту. А ў газарце чалавек, навет і палітык, не заўсёды адказвае за свае паступкі, хоць шкадаваць іх пасьля даводзіцца бадай заўсёды. І вось наш дзеяч-палітык кінуў усе свае сілы й уплывы ў галіну байкотаў. Першым чынам — загад байкатаваць пэўныя прэсавыя ворганы. Яшчэ раз сьхіляем галаву перад ягонымі здольнасьцямі: ён дасягнуў, што ў ваднэй краіне кальпартацыя такой газэты, як «Бацькаўшчына», была ўстрымана. Ня сумляваемся, што дзеяч № 1 запісаў гэта, як адзін з галаўнейшых сукцэсаў свае палітычнае працы... Гэта дадало яму ахвоты да далейшай дзейнасьці ў гэтым кірунку. Садзіцца наш дзеяч ды піша Прэзыдэнту БНР ультыматум, даючы яму трохднёвы тэрмін, каб... пагадзіць беларускую эміграцыю, не гаворачы ўжо аб іншых, ня менш геніяльных патрабаваньнях. Шкада, што забыўся ён дадаць да іх гэткія-ж геніяльныя рэцэпты. Пара называць рэчы сваімі імёнамі: ці гэта ня чыстай вады дэмагогія, паважаны дзеячу № 1? Таму, хіба ня зьдзівіў Вас факт выступленьня з радоў Вашае партыі-арганізацыі ладнай колькасьці сяброў. Толькі што яны, праз палітычную асьцярожнасьць ці нясьпеласьць, не палічылі патрэбным падаць гэты факт да агульнага ведама, а Вы, як выраблены палітык, гэтаксама не сьпяшаецеся з гэтым...

Нажаль, не пакінуў газарт дзеяча № 1. Мінаючы цэлы рад іншых шэдэўраў зь ягонае дзейнасьці, успомнім адзін з апошніх, які прымушае нас ужо гаварыць аб сабатажы. Гэта не памылка друку — маем на ўвеце сабатаж! І таму, што ўспомнены дзеяч выкарыстоўвае ў сваёй акцыі шмат актыўнага элемэнту з нашай моладзі, пры гэтым плянова яго дэзар'ентуючы, прыйшла пара гаварыць. Хай нясьведамыя памагатыя самі ўзважаць ды асудзяць факты.

Усе, што цікавяцца дзейнасьцяй палітычных колаў БНР ды іхнымі дасягненьнямі, самі ацэняць праробленую працу, калі толькі падыйдуць да справы сумленна. Ня толькі нутраны, але й вонкавы палітычны прэсьціж нашых дзяржаўных ворганаў узрос непамерна, ня гледзячы на шкодныя выбрыкі некаторых лягерных палітыкаў. Газэту «Бацькаўшчына» цэняць гэтаксама ўжо ня толькі Беларусы, але й чужынцы. З нутранага гледзішча, на асаблівую ўвагу заслужыла **выдавецкая** дзейнасьць, якая ня мае нічога супольнага з палітычным тварам газэты. Як тады назваць тых, што сьведама гэту выдавецкую дзейнасьць сабатуюць? Ці можна гэта пагадзіць зь іхнымі прэтэнсіямі на кантролю чысьціні нацыянальнай ідэі?

І вось вам факт: Фонд Беларускай кніжкі разаслаў падпісныя лісты ў беларускія асяродкі на эміграцыі. Ніводзін зь іх не вярнуўся чыстым. Ніводзін — акрамя аднаго, дзе першую скрыпку іграе дзеяч № 1...

Ці бачылі гэты падпісны ліст жыхары асяродку, якія, між іншага, даўно ўжо адзначыліся сваёй грамадзкай працай і ахвярнасьцяй? Цяжка паверыць. А калі так, дык сумна — вельмі сумна, сябры... Бо ці-ж можна падтрымоўваць дзеяча — ня гледзячы на ўсю пашану — калі ягоная разбуральніцкая дзейнасьць пакрывае, навет перавышае ўжо канструктыўную? Калі пад шыльдай пільнаваньня прасьціні «генэральнай лініі» хаваецца толькі байкот і сабатаваньне добрых пачынаў?

Але пакіньма гэты мэлядраматычны тон — гэта не пакаляднаму. Пажадаем лепш з гэтай нагоды сабе й дзеячом пазбыцца непатрэбных і шкодных газартаў ды не паскудзіць БНР-аўскага лягеру ДП-лягернай палітыкай. І пункт.

Архіп Папліска

УВАГА! УВАГА!

У СПРАВЕ БАНКАЎСКАГА КОНТА БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

Многія, пераказваючы грошы на банкаўскае конто «Бацькаўшчыны», падаюць адно нумар конта і назоў банку, а не падаюць собсьніка конта, а таму гэтак пераказаныя грошы часта вяртаюцца назад. Таму ў далейшым просім грошы за газэту, як і за кніжкі, пераказваць на гэткі адрас:

Administration der weissruthenischen Zeitung „Backauscyna", Bankkontonummer 357-125, Bayerische Hypotheken- und Wechselbank, München.

На фонд беларускай кніжкі

(Працяг)

32. Падпісны ліст № 126, зьбіральнік сп. Б. Даніловіч: С. Кірылік — 5 амэр. даляраў, М. Валько —2, Грыцкевіч — 1, А. Русак — 1, А. Шастак — 2, Латушкін — 1, Я. Стахэйка — 2, С. Грынкевіч — 5, Я. Чатырка — 2, М. Чатырка — 5, Р. Казак — 1,50, С. Янкоўскі — 2, М. Тулейка — 1, А. Андрыца — 1, Б. Данілюк — 2, Д. Філановіч — 1, Я. Падарожны — 0,50, Б. Даніловіч — 5, А. Даніловіч — 2, Э. Даніловіч — 1. **Разам — 43 амэр. даляры.**

33. Надзея Барт зь Нямеччыны — 10 ням. марак.

34. Падпісны ліст № 5, зьбіральнік сп. Э. Будзька: М. К-га — 10 амэр. даляраў, Э. Б-ка — 10 амэр. дал. **Разам — 20 амэр. даляраў.**

Усім Паважаным Грамадзянам, што далі складкі, як і Паважаным Зьбіральнікам выражам шчырую падзяку.

Выдавецтва «Бацькаўшчыны»

Нашыя Прадстаўніцтвы

Ангельшчына:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Road, London S. W. 6.

Бэльгія:
Vasil Šcečka, 19, Place Hoover, Louvain.

Данія:
J. Lobejko c/o H. C. Jensen, Leifsgade 6 III tv. Kobenhavn S.

Францыя:
Section Bielorussiene de C.F.T.C. 26, Rue de Montholon, Paris 9.
b) **Bonifacy Prytycki,** 17, rue Roger Salengro Lys les Lannoy (Nord).

Швэцыя:
Basil Lukaszyk c/o Hammer Ringvagen N. 123/III, Stockholm.

Аргентына:
Asociacion Bielorusa en la Argentina. Calle Coronel Sayos 2877, Valentin Alsina, p-cia Buenos Aires.

Аўстралія:
Mr. Donat Jackievič, 60 Fisher St., East Brisbane, Q-ld.
Mr. M. Palashuk, 17 Sparks Ave, Fairfield, Vict., Australia.
c) **Mr. Jan Čarneckj,** 306, Sandgate Rd., Shortland, N.S.W.
d) **Filip Dareuski, 18 Vindsor St., East Perth, W. A. Australia.**

Бразылія:
Carlos Cimafejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba - Parana.

Канада:
Prince Arthur Lunch, 73, Prince Arthur St. E. Montreal, Q., Canada.

ЗША:
a) **Mr. B. Danilovich,** 222 Suydam St., New Brunswick, N. J.
b) **Mr. M. Serdeczenko,** 7851 Sherwood Ave, Detroit 11, Mich.
c) **Mr. V. Duniec, 2502 W. 7. St., Cleveland, Ohio.**
d) **Mr. L. Bielenis,** 2042 W. St. Paul Ave Chicago 47, Illinois

Новая Зэляндыя:
Mr. Marian Karanieuski, 88, Hercules Drayve, Roxburg-Hydro.

З гэтых Прадстаўніцтваў просім у паасобных краінах выпісваць «Бацькаўшчыну» й на іх адрас перасылаць за яе належнасьць.